EY Onderwijs-barometer 2022

Editie universiteiten

Building a better working world

Inhoudsopgave

Voorwoord **3**

1 Sectorbeeld universiteiten **5**

2 Strategische risico's van universiteiten onder de loep **7**
2.1 Inleiding 8
2.2 Kwaliteit van onderwijs en onderzoek 10
2.3 ICT, informatiebeveiliging en kennisveiligheid 12
2.4 Personeel 14
2.5 Huisvesting 16
2.6 Organisatie, cultuur en leiderschap 18
2.7 Pandemieën en oorlogen 19

3 Beeld risico-indicatoren en signaleringswaarden (2017-2025) **20**

4 Historische cijfers (2017-2021) **26**
4.1 Ratings 27
4.2 Financiële kengetallen 28
4.3 Operationele kengetallen 30

5 Continuïteitsparagraaf (2022 - 2025) **32**
5.1 Ratings 33
5.2 Financiële kengetallen 34
5.3 Operationele kengetallen 37

6 Appendix **39**
6.1 Methodiek 40

Voorwoord

Het verslaggevingsjaar 2021, waar deze barometer betrekking op heeft, stond nog deels in het teken van de wereldwijde COVID-19 crisis. De gehele onderwijssector heeft daarvan de gevolgen ondervonden. Instellingen zijn hard geraakt in hun kernactiviteiten. Het adaptief vermogen van instellingen is sterk op de proef gesteld. Zo heeft de coronacrisis onder meer geleid tot een versnelling van digitalisering in de sector. Nu zijn er nieuwe crises die de sector als geheel raken zoals de energiecrisis, de torenhoge inflatie en het steeds groter wordende arbeidsmarktvraagstuk.

Deze Onderwijsbarometer focust op universiteiten. Voor hen komen genoemde ontwikkelingen bovenop reeds bestaande uitdagingen zoals onder andere de ontwikkeling van studentaantallen, gevolgen van internationalisering, het nijpende woningentekort voor studenten en vraagstukken rondom cybersecurity, werkdruk en nieuwe wetgeving rondom duurzaamheid en publiek-privaat. Dit leidt tot extra onzekerheid en vraagt opnieuw om proactief acteren.

In deze editie van de Onderwijsbarometer brengen wij in beeld hoe universiteiten er op financiële en operationele indicatoren voor staan. In de eerste EY Onderwijsbarometer 2021 hebben we door middel van een nieuwe methodologie (de kredietrating) onderwijsinstellingen op een systematische manier met elkaar vergeleken. Dit jaar zetten wij deze methode voort. Op verzoek van veel instellingen hebben wij aanvullend de continuïteitsparagraaf meegenomen in het bepalen van de kredietrating en het verloop van de risico indicatoren en signaleringswaarden. Dit geeft een goed beeld van de sectorplannen voor de komende vijf jaar. Wat dit doet met de huidige, sterke rating van de universiteiten leest u verderop in deze publicatie.

Genoemde crises en ontwikkelingen zijn voor ons tevens aanleiding geweest om dit jaar een analyse te maken van de risicoparagraaf in de jaarverslagen om een beeld te schetsen van de wijze en de mate waarop instellingen risico's definiëren en voorsorteren op ontwikkelingen die van invloed zijn op het uitoefenen van hun kerntaken.

Veel dank gaat uit naar alle collega's van EY die het mogelijk hebben gemaakt om deze barometer te realiseren en die het geschetste beeld op basis van hun actuele ervaring verrijkten met inzichten op duurzaamheid, cybersecurity, huisvesting, belastingen, renteontwikkeling en reputatie.

Wij hopen dat de inhoud van onze barometer u nieuwe inzichten biedt en wensen u veel leesplezier toe!

Ralph Poulssen
Associate Partner
EY Montesquieu
Strategy & Transactions

Maarten Verschoor
Partner
EY Assurance
Voorzitter EY Society

Benchmark- en ratingrapport op maat
U kunt een specifiek benchmarkrapport opvragen waarin wij uw instelling vergelijken met door u opgegeven relevante peers. Deze individuele benchmarkrapporten zijn ook voor HBO en MBO instellingen beschikbaar. Meer informatie hierover vindt u achter in deze barometer.

Vraag vrijblijvend benchmark op maat aan →

1. Sectorbeeld universiteiten

1. Sectorbeeld universiteiten

Na de start met corona in de eerste maanden van 2021, laat de rest van het jaar een wat meer vertrouwd beeld zien. Onderwijs op afstand maakt bijvoorbeeld steeds vaker plaats voor de collegezaal.

Als we historische data combineren met continuïteitsparagraaf dan zien we de sector zich tussen 2020 en 2025 als volgt ontwikkelen:

	2020	2021	2025
	Jaarrekening	Jaarrekening	Continuïteitsparagraaf
Studenten	345,231	355,539	382,904
Baten	€ 7,61 mld.	€ 8,32 mld.	€ 8,86 mld.
Lasten	€ 7,58 mld.	€ 8,09 mld.	€ 8,80 mld.
Resultaat	€ 44,14 mln.	€ 219,46 mln.	€ 22,75 mln.
Eigen Vermogen	€ 3,81 mld.	€ 4,01 mld.	€ 3,78 mld.
Leningen	€ 337,86 mln.	€ 557,49 mln.	€ 1,53 mld.
Liquide MIddelen	€ 2,04 mld.	€ 2,05 mld.	€ 0,67 mld.
Kredietrating	AA-	AA-	A

Een aantal zaken valt op:
- Het aantal studenten blijft stijgen tot en met 2025.
- Een stijging van het netto resultaat in 2021, daarna zien we een daling in 2025.
- Het eigen vermogen daalt tussen 2021 en 2025.
- De opgenomen leningen nemen met bijna € 1,0 mld. toe, in samenhang met vastgoedinvesteringen.
- De liquide middelen nemen met bijna € 1,4 mld. af.
- De kredietrating daalt van AA- naar A.

De belangrijkste verklaring van het beeld dat we zien, is dat de universiteiten de komende jaren grote bedragen gaan investeren: op basis van de continuïteitsparagraaf naar verwachting een bedrag van ca. € 4 mld. Uit de toelichting in de jaarverslagen maken we op dat een groot deel van de investeringen plaatsvindt in campussen, maar ook in verdere digitalisering en digitale veiligheid zal een aanzienlijke investering plaatsvinden.

Het gevolg van deze prognoses is dat de gemiddelde kredietwaardigheid van alle universiteiten bij elkaar iets afneemt: van AA- naar A. Dit wordt met name veroorzaakt door de afnemende liquiditeitsbuffer en de stijgende schulden. Met een A-rating is het voor universiteiten nog steeds mogelijk om bij banken en beleggers tegen gunstige voorwaarden leningen aan te trekken. Dit als alternatief voor een lening bij de Schatkist.

In de hoofdstukken 3 t/m 5 gaan we dieper in op de cijfers en de achterliggende ontwikkelingen.

2. Strategische risico's van universiteiten onder de loep

2.1 Inleiding

Macro-economische ontwikkelingen zoals globalisering en digitalisering hebben grote invloed op de wijze waarop universiteiten hun onderwijs, onderzoek en organisatie inrichten. Met name de toename van het aantal (internationale) studenten is een ontwikkeling die een groot beslag legt op financiën, personeel en huisvesting. De afgelopen jaren werden universiteiten geconfronteerd met extra uitdagingen. COVID-19 had en heeft invloed op de wijze waarop onderwijs en onderzoek vorm krijgt en op het welzijn van studenten en personeel. De oorlog in Oekraïne en de daardoor ontstane energiecrisis en prijsstijgingen raakt universiteiten. Ook de krapte op de arbeidsmarkt heeft een groot effect op universiteiten, die moeite hebben om zowel wetenschappelijk als ondersteunend personeel te werven. In combinatie met de stijgende studentenaantallen is dat een grote uitdaging.

Zijn universiteiten voldoende voorbereid op dit type gebeurtenissen en macro-economische ontwikkelingen die buiten hun invloedsfeer liggen? Hebben zij goed in beeld welke risico's zich kunnen voordoen die van invloed zijn op het realiseren van hun kerntaken en doelstellingen zoals vastgelegd in de instellingsplannen? Zijn er voldoende beheersmaatregelen getroffen en zijn deze effectief? In hoeverre leiden maatregelen om de strategie te realiseren of een risico te mitigeren juist weer tot andere risico's, bijvoorbeeld ten aanzien van compliance en (wetenschappelijke) integriteit?

Universiteiten zijn verplicht om in de continuïteitsparagraaf van het bestuursverslag te rapporteren over de risico's die van invloed zijn op hun financiële positie. Bovengenoemde ontwikkelingen maken duidelijk dat aandacht voor strategisch risicomanagement in brede zin noodzakelijk is. Dit om de continuïteit van kwalitatief goed onderwijs en onderzoek te borgen en tegelijkertijd transparant, rechtmatig, duurzaam en compliant te zijn. Wij constateren vanuit onze praktijk dat strategisch risicomanagement steeds nadrukkelijker op de agenda van bestuurders en toezichthouders staat. Tegelijkertijd zien wij echter ook de bestuurlijke dilemma's en uitdagingen in de uitvoering van beheersmaatregelen. Zeker in combinatie met de steeds lagere acceptatie van non-compliance bij stakeholders en de toenemende verantwoordings- en administratieve lastendruk.

Deze ontwikkelingen en nieuwe verplichtingen in de verantwoording, op het gebied van onder andere publiek/privaat en duurzaamheid, zijn voor ons aanleiding geweest om de risicoparagraaf in de jaarverslagen 2021 van alle 14 universiteiten nader te analyseren. Met als doel een verkennend beeld te schetsen van het risico-universum zoals universiteiten dat nu zien. Waar mogelijk en relevant voegen wij aanvullende inzichten toe uit onze (advies)praktijk om hiermee gepaard gaande dilemma's nader te duiden.

Aanpak inventarisatie risico's
Om het risico-universum van universiteiten te schetsen, zijn de risico's en onzekerheden zoals benoemd in de continuïteitsparagraaf van 14 universiteiten geïnventariseerd en, op basis van ons gemiddelde beeld van alle universiteiten, gecategoriseerd naar risicogebied.

Welk beeld zien we?
Onze inventarisatie maakt inzichtelijk dat universiteiten hun risicoparagraaf verschillend inrichten ten aanzien van definities, breedte, visualisaties, referentiekaders en categorisering.

- Zo zien we verschil in de breedte/scope van de geïnventariseerde risico's. Waar de meeste universiteiten meerdere risicogebieden definiëren, beperkt een enkele universiteit zich tot een omschrijving van risico's die van invloed zijn op de financiële positie.
- Wij zien dat universiteiten dezelfde risico's verschillend categoriseren en we zien een variëteit aan diepgang binnen de categorisering/subcategorisering. Een enkele universiteit maakt binnen een risicogebied onderscheid tussen actuele en structurele risico's. Ook zien we onderscheid tussen strategische en operationele risico's en tussen risico's met een hoge, middelmatige en lage impact (risicoprioritering).
- De Universiteiten van Nederland code Goed Bestuur, art.9 lid 2, schrijft voor om ook uitspraken te doen over de risicobereidheid ten aanzien van een gesignaleerd risico. Enkele universiteiten voegen de risicobereidheid toe aan het betreffende risico, maar zeker niet allemaal.
- De omvang van de risicoparagraaf varieert eveneens. Gemiddeld benoemt men 15 risico's, waarbij we zien dat één universiteit 9 risico's noemt en het hoogst genoemde aantal risico's 22 bedraagt.
- De diepgang van de beschreven beheersmaatregelen verschilt.

Deze variatie aan beschrijvingen maakt een eenduidige inventarisatie en categorisering van het risico-universum complex. Toch is gestreefd naar het zo compleet mogelijk in beeld brengen en categoriseren naar risicogebied conform ons algemene beeld van de risico's. Hierbij zijn wij ons ervan bewust dat we slechts één jaargang jaarverslagen hebben geïnventariseerd. Daardoor kunnen we geen kwantitatief onderbouwde uitspraken doen over trends in de risicoparagraaf en het geïnventariseerde risico-universum.

Risico-universum universiteiten verdeeld in risicogebieden
Wij identificeren de volgende risicogebieden:

1. Kwaliteit onderwijs en onderzoek
2. Personeel
3. ICT, informatiebeveiliging en kennisveiligheid
4. Organisatie, cultuur en leiderschap
5. Huisvesting
6. Pandemieën en oorlogen

Als we kijken naar het aantal keren dat een universiteit een risico binnen een risicogebied heeft benoemd (er vallen meerdere risico's binnen een risicogebied), leidt dit tot het volgende overzicht qua omvang van risicogebieden.

Risicogebieden

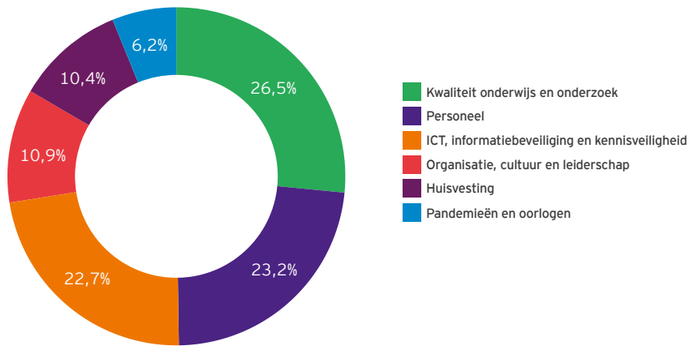

We zien dat universiteiten in de risicoparagraaf veel aandacht besteden aan de risico's op het gebied van onderwijskwaliteit en onderzoek. Op de voet gevolgd door personeel en ICT, informatiebeveiliging en kennisveiligheid. In mindere mate gaat het over risico's die te maken hebben met organisatie, cultuur en leiderschap. Over de (corona)pandemie, oorlog en huisvesting rapporteren vrijwel alle universiteiten, maar de uitwerking in de onderliggende risicofactoren is veelal beperkt.

Strategische risico's kunnen gevolgen hebben voor de financiële gezondheid en continuïteit van universiteiten op lange termijn. Gelukkig blijkt uit de hoofdstukken 3 t/m 5 van deze barometer dat de meeste universiteiten een sterke financiële uitgangspositie hebben.

2.2 Kwaliteit van onderwijs en onderzoek

Vrijwel alle universiteiten zien een groot risico in het behoud van de kwaliteit van hun werkzaamheden ten aanzien van onderwijs, onderzoek en valorisatie. In de volgende grafiek zijn de belangrijkste achterliggende ontwikkelingen bij dit risico weergegeven.

Uit de figuur blijkt dat universiteiten een breed spectrum aan risicofactoren benoemen die de kwaliteit van onderwijs en onderzoek kunnen aantasten. Het gaat om zowel financiële risicofactoren (zoals ontwikkeling Rijksbijdrage en de beschikbaarheid van onderzoeksfinanciering) als niet-financiële risicofactoren (imago en reputatieschade, stijging van het aantal studenten, minder maatschappelijke impact en de diversiteit van de studentenpopulatie).

Risicofactoren en onzekerheden binnen risicogebied Kwaliteit onderwijs en onderzoek

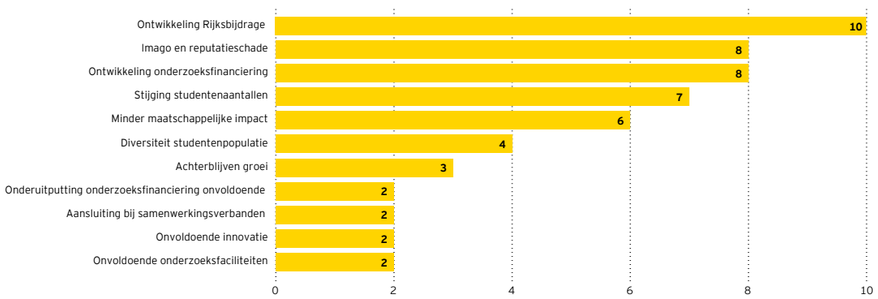

EY INSIGHT DUURZAAMHEID

Worden universiteiten de koplopers in transparant verantwoorden over maatschappelijke impact?

De impact van universiteiten op de samenleving is hoog. Zo ook hun ambities op duurzaamheid en het inrichten van een transparant verantwoordingsproces. Maar er is ruimte voor verbetering.

Bijdrage aan SDG's als graadmeter voor maatschappelijke impact
De 17 Sustainable Development Goals (SDG's) of Duurzame Ontwikkelingsdoelen moeten een eind maken aan armoede, ongelijkheid en klimaatverandering in 2030. Ook de Nederlandse universiteiten leveren een bijdragen aan het oplossen van deze maatschappelijke uitdagingen. Het SDG dashboard op de website van Universiteiten van Nederland (UNL) laat zien hoe de verschillende universiteiten met hun onderzoek op hun eigen aandachtsgebied bijdragen aan de verschillende SDG's. Daarnaast werken universiteiten aan het terugdringen van broeikasgassen en de verduurzaming. De ambitie van de universiteiten is om uiterlijk 2050 een CO_2-neutrale campus te hebben.

Hoe universiteiten zich verantwoorden over duurzaamheidsdoelstellingen wordt gemeten in de Transparantiebenchmark. Het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat stelt deze samen met de Nederlandse Beroepsorganisatie voor Accountants tweejaarlijks vast. In de Transparantiebenchmark 2021 worden de gezamenlijke universiteiten en UMC's als 'sector' vanwege de 'gemiddelde' puntenscore van 24,9 % punten tot de groep 'achterblijvers' gerekend. De spreiding in scores is echter groot. Enkele universiteiten zoals Wageningen University & Research (WUR) en Radboud Universiteit scoren hoger dan 50%, met WUR als absolute koploper met een score van 70%.

Europese wetgeving als impuls voor transparanter verantwoorden op duurzaamheid
De ambitie om deze positie te verbeteren is groot, zo signaleren wij in onze gesprekken met universiteitsbestuurders. De nieuwe Europese richtlijn, de Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) die het bedrijfsleven vanaf 2025 verplicht tot geïntegreerde duurzaamheidsverslaggeving, en – mogelijk – ook voor universiteiten van kracht wordt, heeft hierin zeker een aanjagende functie. Maar de intrinsieke motivatie om als publieke organisatie transparant te verantwoorden over de maatschappelijke impact overheerst. Wel zien we dat dit gepaard gaat met zorgen over bijkomende administratieve lastendruk.

Van 'achterblijver' naar koploper
Voor het verkrijgen van een beperkte mate van zekerheid (limited assurance), waartoe de CSRD richtlijn verplicht, dienen zowel strategische als meer operationele voorwaarden ingeregeld te worden. Eerst is het belangrijk om tot een goede materialiteitsanalyse te komen om de belangrijkste KPI's voor sturings- en rapportagedoeleinden te definiëren. Logischerwijs vindt dit plaats in samenhang met de bijdrage aan de SDG's. Hierbij zien we dat de koplopers uit de Transparantiebenchmark zoals WUR onderscheid maken in verantwoording over KPI's ten aanzien van de interne bedrijfsvoering en KPI's die naar buiten gericht zijn en waarvan de impact vele malen groter is. De uitdaging ligt name in het goed onderbouwen van de scores op de KPI's met betrouwbare data. Waar onderliggende processen en dataopslag voor sturing en rapportage op financiële kengetallen volwassen genoemd mag worden, zien we dit nog minder voor niet-financiële data. Dit kan deels verklaard worden door de hoeveelheid datadefinities die aan de onderbouwing van KPI's ten grondslag ligt en het feit dat deze data afkomstig is uit diverse bron- en registratiesystemen. Wij wijzen ook op de governance structuur van universiteiten met doorgaans decentraal belegde bevoegdheden, processen en systemen.

De ambities en stappen zijn echter hoopgevend ondanks de onzekerheid over wettelijke vereisten. Wij verwachten dat het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen met aanvullende regelgeving komt, die wij nauwlettend volgen en waarover wij instellingen informeren. Het EY Climate Change and Sustainability Service team ondersteunt instellingen graag bij hun ambities.

Rob Wortelboer, EY Climate Change en Sustainability Services

2.3 ICT, informatiebeveiliging en kennisveiligheid

ICT, informatiebeveiliging en kennisveiligheid worden veelvuldig als risico beschreven in de risicoparagrafen. ICT en informatiebeveiliging zijn veel in het nieuws geweest door de hacks bij een Nederlandse universiteit en NWO. Kennisveiligheid is zeker in de huidige instabiele geopolitieke situatie een belangrijk aandachtspunt, wat we ook terugzien in de onderstaande figuur.

ICT, informatiebeveiliging en kennisveligheid

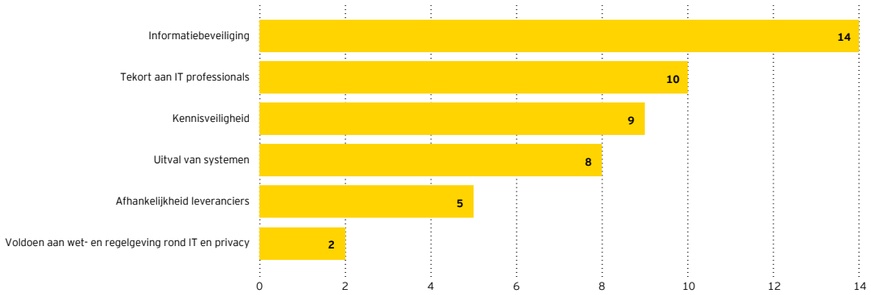

Universiteiten kampen met tekorten aan ICT-professionals, wat een groot risico betekent voor de informatiebeveiliging. Om dit als oorzaak aan te wijzen van de hacks die in 2021 plaatsvonden gaat te ver, maar de tekorten dragen zeker niet bij aan een verbetering van de security. Veel universiteiten wijzen bij ICT-risico's verder op de afhankelijkheidsrisico's van leveranciers van software en cloud-oplossingen. Op het gebied van ICT geven meerdere universiteiten aan dat zij meer dan nu het geval is de regie wensen te nemen.

Bij kennisveiligheid hebben universiteiten het met name over de bescherming van intellectueel eigendom en wetenschappelijke kennis. Door de gespannen situatie in de wereld is dit risico verder toegenomen. Ook de zwakheden in systemen en de mogelijkheid dat informatie ongewenst wordt gedeeld of gemanipuleerd, noemt men als risico.

EY INSIGHT CYBERSECURITY

Het hoger onderwijs kent in het algemeen vanuit zijn historie een lager volwassenheidsniveau op het gebied van cybersecurity. Van nature zijn universiteiten open instellingen waar men op kennisgebieden intern en extern intensief samenwerkt. Hierdoor was in het verleden minder aandacht voor het realiseren van een beveiligde (als niet flexibel beschouwde) omgeving. In de huidige tijdgeest gaat dit niet meer op. Universiteiten beschikken over specifieke informatie met een hoge waarde en een uiterst vertrouwelijk karakter waarbij het gebruik en de afhankelijkheid van technologie sterk is toegenomen. De integriteit van in systemen vastgelegde onderzoeks- en studieresultaten is cruciaal, evenals de vertrouwelijkheid van de verwerkte privacygevoelige gegevens. Recente incidenten en een toenemend dreigingsniveau laten zien dat een flinke inhaalslag van de digitale weerbaarheid bij WO-instellingen moet plaatsvinden. Het gaat niet alleen om het voorkomen van incidenten maar ook om het snel detecteren en herstellen ervan.

Wij zien, op basis van diverse onderzoeken die wij bij WO-instellingen hebben uitgevoerd, een sterke wil om verbeteringen door te voeren zodat de instellingen weerbaarder worden op het gebied van cyberdreigingen. Diverse verbetertrajecten zijn opgesteld en worden momenteel uitgevoerd. Gelukkig zien wij dat deze verbetertrajecten zich niet alleen op de techniek richten, maar tevens aandacht schenken aan bijvoorbeeld processen en procedures. Daarnaast zien we een verhoging van de bewustwording in alle geledingen van de instellingen en wordt er intensief samengewerkt in de sector.

Tegelijkertijd is de snelheid waarmee verbeteringen worden gerealiseerd relatief beperkt. Dit komt door een tekort aan ICT-professionals, de aanwezige expertise en het specifieke karakter van een universiteit. Bij relatief veel instellingen zien wij een hoge mate van autonomie op decentraal niveau belegd binnen faculteiten. Enerzijds vanuit de wetenschappelijke vrijheid in het onderwijsdomein, anderzijds vanuit historisch gegroeide (werk)afspraken.

De instellingen staan uiteraard niet stil. Er worden met name technische maatregelen gerealiseerd. Denk hierbij aan multifactor authenticatie voor eindgebruikers of het beter beveiligen en monitoren van het netwerk door een eigen Security Operations Center (SOC) in te richten of aan te sluiten bij de in de branche bekende SOC-dienst. De snelheid van deze verbeteringen ligt in het algemeen lager dan wenselijk. Technische complexiteit en het autonome karakter van bijvoorbeeld faculteiten worden vaak aangedragen als onderliggende oorzaken. Hoewel we deze argumenten begrijpen, ligt ook een deel van de oorzaak in het feit dat de besluitvorming vanwege de centrale en decentrale verantwoordelijkheden traag verloopt.

De volwassenheid van de cyberweerbaarheid van een organisatie neemt onder andere verder toe wanneer processen en procedures op eenduidige wijze zijn beschreven en als zodanig worden toegepast. Wij begrijpen, vanuit de gegeven context, dat dit een proces is dat niet snel en eenvoudig kan worden gerealiseerd. Tegelijkertijd staan de techniek en de daarmee gepaarde gaande risico's niet stil, waarbij de mens veelal een zwakke schakel blijkt te zijn.

Goed inzicht in de risico's op het gebied van cybersecurity is daarom essentieel om te kunnen beoordelen of de getroffen maatregelen voldoende zijn. We zien veelal impliciete risicoanalyses bij instellingen waardoor goed risicomanagement beperkt uitgevoerd kan worden. Daarnaast zien we bijvoorbeeld dat organisaties niet voldoende weten welke middelen, zoals applicaties en IT-systemen, actief zijn en of deze wel worden voorzien van de laatste beveiligingsupdates.

Het opstellen van een risicoregister en het formeel vaststellen van de risicobereidheid door het College van Bestuur zijn van belang. Hiermee wordt inzicht verkregen in de risico's die centraal en decentraal aanwezig zijn en ook welke risico's al dan niet geaccepteerd worden. Wij adviseren om periodiek richting het College van Bestuur te rapporten over de voortgang van deze verbeterinitiatieven. Maar ook over restrisico's, ontwikkelingen van het dreigingenlandschap, (non-)compliance met cybermaatregelen/controls en geldende wet- en regelgeving (AVG), potentiële datalekken en grote cyberincidenten. Hiermee wordt de kwaliteit van de verantwoordingsinformatie verder verhoogd teneinde het College van Bestuur op juiste wijze te kunnen inlichten over bepaalde risico's en de te treffen maatregelen.

Maarten Buitink, EY Cyber Security
Rick Franssen, EY Technology Risk

2.4 Personeel

Net als de meeste sectoren in de Nederlandse economie zien universiteiten een grote uitdaging op het gebied van personeel. Niet alleen het werven van wetenschappelijk en ondersteunend personeel is als risico benoemd, ook het behoud van het zittend personeel krijgt expliciet aandacht. Wij zien verder veel aandacht voor (sociale) veiligheid en hiermee samenhangende risico's zoals passende werkomstandigheden, werkdruk en ziekteverzuim.

In de grafiek hieronder zijn de belangrijkste risico's uit de risicoparagraaf benoemd.

Personeel

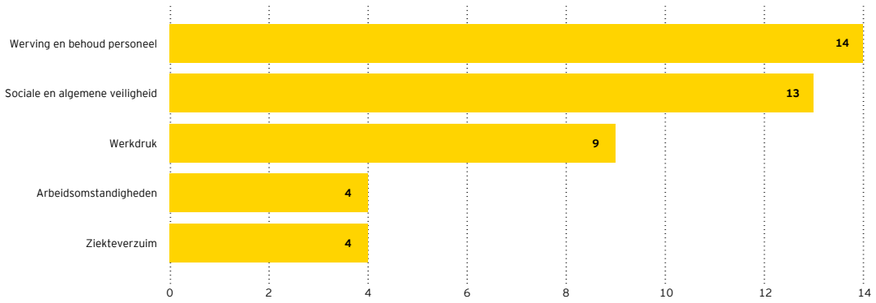

We horen bij de universiteiten regelmatig dat bij werving en selectie de ten opzichte van de private sector beperktere loonruimte een rol speelt. Daarnaast zien we dat universiteiten creatieve oplossingen verzinnen voor het oplossen van het personeelstekort.

EY INSIGHT FISCAAL

Arbeidsmarktkrapte en compliance, bent u zich bewust van de (fiscale) risico's?

Trend: onder de palmbomen aan de slag of thuiswerken vanuit een ander land – maar let op! In de huidige, krappe arbeidsmarkt vinden ook universitaire werkgevers creatieve manieren om werknemers te werven en te behouden. De vacature vermeldt bijvoorbeeld dat de functie ook 'op afstand' of 'hybride' kan worden verricht. Ook een zogenoemde 'workation' (werken vanaf het vakantieadres) behoort regelmatig tot de mogelijkheden. Dankzij moderne communicatiemiddelen kan men thuis of op vakantie een werkplek creëren. Veel gehoorde argumenten pro zijn: het nieuwe werken zorgt voor minder file-stress en een betere balans tussen werk en privé.
De werkgever kan op zijn beurt anders omgaan met het klassieke kantoor waarin iedereen zijn eigen werkplek heeft. Bovendien zou het nieuwe werken en het bieden van flexibiliteit ook zorgen voor een hogere productiviteit, verminderde werkdruk en efficiëntere en meer tevreden werknemers.

Echter, wanneer er een landsgrens ligt tussen de thuiswerkplek en de universiteit of als men tijdelijk in het buitenland werkt, kunnen er fiscale en sociale zekerheidsrechtelijke gevolgen zijn. In die situaties dient men het betreffende belastingverdrag er op na te slaan om te bepalen of Nederland nog wel het (volledige) heffingsrecht over de inkomsten heeft, of dat het andere land mag heffen over de (thuis)werkdagen. Bovendien kan het voor universiteiten extra gecompliceerd zijn omdat in bepaalde situaties docenten en stafleden in overheidsdienst werken, waardoor bijzondere regels in belastingverdragen gelden. Ook voor hoogleraren kunnen bijzondere regels van toepassing zijn. Werken in een ander land (ook al is dat 'thuis') kan leiden tot een ander netto-inkomen, eventueel verlies van aftrekposten en een ingewikkelde (loon)aangifte. Daarnaast kan de sociale zekerheidspositie van de werknemer wisselen naar het stelsel van het andere land, met alle gevolgen van dien. Denk hierbij aan betaling van buitenlandse sociale zekerheidsbijdragen, een andere opbouw van uitkeringsrechten en registratie- en afdrachtverplichtingen. Om een wildgroei aan aanvragen en handelswijzen te voorkomen, is het raadzaam om de gevolgen te bezien en passend beleid te maken. Hierbij dient men nog een breed scala aan andere onderwerpen te belichten. Denk bijvoorbeeld aan immigratie, arbeidsrecht en dataprivacy.

Voor thuiswerkende grensarbeiders geldt tot 1 januari 2023 de afspraak dat het thuiswerken binnen de EU voorlopig geen impact heeft op de sociale zekerheidspositie. Specifiek in het hoger onderwijs komt het vaker voor dat werknemers in diverse landen functies uitoefenen. Iemand is bijvoorbeeld hoogleraar of docent in Nederland, maar heeft tevens een aanstelling in een ander land. Het verdient aanbeveling om de fiscale, sociale zekerheidsrechtelijke en andere gevolgen van internationaal werken goed onder de loep te nemen.

Inhuur derden
Een ander praktijkprobleem in de onderwijswereld is het inhuren van derden; personen die niet in dienstbetrekking werkzaam (PNIL) zijn. Bij het rechtstreeks inhuren van een derde (freelancer of zzp'er) moet altijd de vraag worden gesteld of niet feitelijk sprake is van een dienstbetrekking in fiscale en/of premierechtelijke zin. Gevolg kan zijn dat de onderwijsinstelling alsnog (vaak achteraf) loonbelasting en premies sociale verzekeringen moet berekenen over de betalingen aan zelfstandigen. Praktijkprobleem is dat veel werkenden nu als zelfstandige actief zijn en de Belastingdienst op dit moment (nog) niet controleert op basis van het zogenoemde handhavingsmoratorium. Dit handhavingsmoratorium zal echter uiterlijk 2025 aflopen. Daarna zullen partijen weer kritisch moeten kijken naar de relatie met zelfstandigen en beoordelen of niet toch sprake is van een dienstbetrekking.

Probleem bij onderwijsinstellingen is dat er een veelheid aan situaties bestaat, en niet eenvoudig gezegd kan worden in welke situatie er sprake is van een dienstbetrekking en in welke niet. Bijvoorbeeld het inhuren van een docent: de ene docent komt een gastcollege geven, terwijl de andere een structurele opleiding verzorgt als onderdeel van het vaste curriculum, en alle variaties daar tussenin. Het toepassen van de definitie van dienstbetrekking op al deze verschillende situaties is niet eenvoudig.

Daarnaast zien we als praktijkprobleem dat afdelingen vaak een eigen bevoegdheid hebben tot het inhuren van derden en er dus geen eenduidig inhuur- en toetsingsbeleid is op universiteitsniveau. Hierdoor ontstaat een wildgroei aan soorten contracten en kwalificaties. Los van de fiscale problematiek kan ook het arbeidsrecht een rol spelen. Een ingehuurde derde kan zich altijd op het standpunt stellen dat een relatie aangemerkt moet worden als een arbeidsovereenkomst indien de afspraken veel kenmerken van een arbeidsovereenkomst vertonen.

Evelien de Jong en Mirjam Michiels, EY Belastingadviseurs

2.5 Huisvesting

Veel universiteiten werken vrijwel doorlopend aan de realisatie en aanpassing van hun strategisch huisvestingsplan. De focus ligt hierbij op het realiseren van campussen, ver/nieuwbouw van verouderd vastgoed en duurzaamheid. Hoewel het geen kerntaak is van de universiteiten, zien we steeds meer universiteiten meewerken aan plannen voor de realisatie van woningen voor (internationale) studenten en personeel. Ofschoon de realisatie van deze woningen niet voor rekening en risico van de universiteiten komt, kan het beschikbaar hebben van woonruimte wel een reden zijn om te kiezen voor een bepaalde universiteit. De grafiek hieronder vat de belangrijkste risico's samen.

Huisvesting

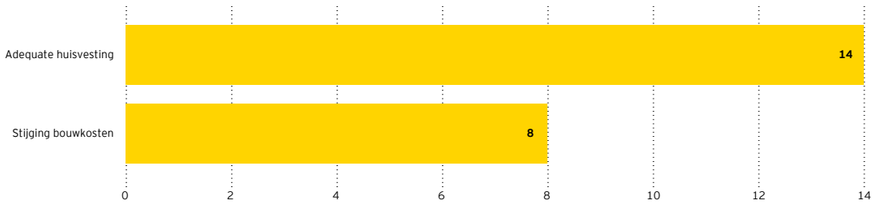

Uit de grafiek blijkt dat de focus ligt op de realisatie van huisvesting die past bij de strategie van de universiteit. Het niet realiseren van adequate huisvesting vormt hiervoor een bedreiging. Veel universiteiten stellen in de risicoparagraaf dat bouwkosten hoger uit zouden kunnen vallen dan begroot als gevolg van de gestegen prijzen. Bedreigingen voor strategische huisvestingsplannen die worden genoemd, zijn onder andere stagnaties in materiaalleveringen en druk op de woningbouwproductie met als gevolg prijsopdrijvende effecten in de bouwsector.

EY INSIGHT HUISVESTING

Kan tactisch plannen een deel van het huisvestingstekort oplossen?

In de praktijk komt het met grote regelmaat voor dat sprake is van een mismatch tussen strategische huisvestingsplannen en de planning die plaatsvindt op operationeel niveau (het daadwerkelijke roosteren). Het zijn twee werelden die alles met elkaar te maken hebben, maar vaak onvoldoende met elkaar in verbinding staan. Die verbinding moet worden gezocht op tactisch niveau. Door het toepassen van tactisch plannen is het mogelijk strategische plannen te verbinden met de operationele roosterplanning. Naast de link tussen strategie en operatie biedt tactisch plannen ook de mogelijkheid de verschillende opleidingen met elkaar te verbinden. Dit zorgt voor een opleidingsoverschrijdende aanpak, waarin sprake is van meer efficiëntie. Op één campus is dat uiteraard makkelijker dan op meerdere locaties.

Tactisch plannen in de praktijk
Een kritische succesfactor bij het tactisch plannen is de betrouwbaarheid van de onderliggende data. Het is zaak om een goed inzicht in de vastgoedportefeuille te hebben. Daarnaast moet een realistisch beeld bestaan van de (toekomstige) vraag. De eerste stap in het proces van tactisch plannen is daarom het valideren van de beschikbare gegevens die nodig zijn voor de analyse. De data voor het planningsmodel zijn op hoofdlijnen in te delen in data over het aanbod en data over de vraag. Het aanbod betreft alle informatie over gebouwen, ruimtesoorten, oppervlakten, gebruikers en capaciteit. De vraag bestaat uit informatie over activiteiten, gevraagde capaciteit en duur.

Uit de analyses die we voor onderwijsinstellingen hebben uitgevoerd, blijkt dat er veelal meer capaciteit beschikbaar is dan men in eerste instantie denkt. Door een meer gelijkmatige spreiding van de vraag over de week en over de dag is voordeel te behalen. De vraag concentreert zich in de piekuren waardoor ruimtekort ontstaat, terwijl in daluren vaak sprake is van overcapaciteit. Tactisch plannen biedt inzicht in de mogelijkheden van een optimalere bezetting. Oplossingen zijn bijvoorbeeld het verbeteren van de docentbeschikbaarheid, het verruimen van openingstijden of het verkorten van pauzes. Hierdoor ontstaan optimalere roosters, efficiëntere processen, ruimtegebruik dat beter is afgestemd op de vraag en mogelijk minder druk op de huisvestingsopgave.

Hubert Franke, EY Real Estate Advisory Services

EY INSIGHT RENTEMANAGEMENT

Gooit de rentestijging roet in het eten? Of ligt er ook een kans?

Naast de afschrijvingen vormen de rentelasten een onderdeel van de kapitaallasten van huisvesting. Na jaren van extreem lage rente, is de rente dit jaar inmiddels met zo'n 3% gestegen. Sommige analisten voorspellen een verdere stijging als de inflatie niet richting de 2% zakt. Gezien de investeringsopgave van universiteiten van bijna € 4 mld. in de komende jaren en het hiervoor benodigde vreemd vermogen, heeft een rentestijging een forse impact op het resultaat en de kasstroom.

Het is daarom verstandig om met enkele rentescenario's naar de toekomst te kijken en tevens de mogelijkheden van het actief mitigeren van renterisico's in beeld te brengen. Wat kan bij de Schatkist? Wat kan bij de banken? Hierbij speelt enerzijds kennis van financiële modellering een rol en anderzijds kennis van de kapitaalmarkt.

De rentestijging biedt wellicht ook een onverwachte kans voor universiteiten die in het verleden renteswaps hebben afgesloten en graag van deze instrumenten af willen. Immers, door de rentestijging daalt de negatieve marktwaarde van de renteswaps, waardoor een afkoop ervan tot minder verlies en ook minder (her)financieringsbehoefte leidt. Verder dient de situatie na de afkoop te passen binnen de Regeling beleggen, lenen en derivaten. Kortom: de afwikkeling van een renteswap vergt diepgaande kennis van het product en van wet- en regelgeving om de onderhandelingsruimte met de bank te bepalen.

Steven Doorduijn, EY Montesquieu

2.6 Organisatie, cultuur en leiderschap

In de risicoparagrafen is ook aandacht voor risico's op het gebied van organisatie, cultuur en leiderschap. De risicofactoren die universiteiten beschrijven, zijn opgenomen in onderstaande figuur.

Organisatie, cultuur en leiderschap

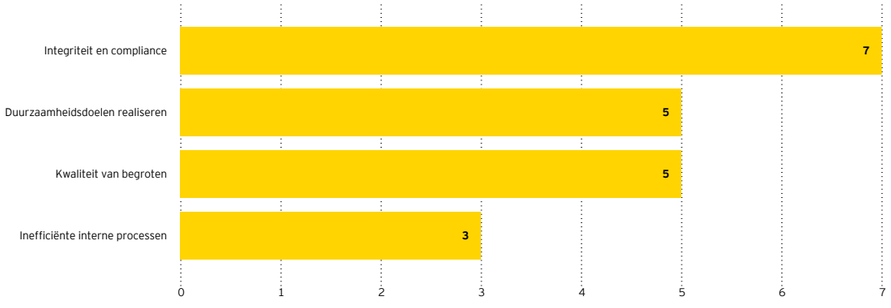

Meest genoemd in dit risicogebied zijn integriteit en compliance. Dit gaat met name over de integriteit van het personeel en de rechtmatigheid van de aanwending van middelen. Ook zien we hier een aantal factoren die wijzen op de realisatiekracht (of juist het ontbreken daarvan) van universiteiten op het gebied van begroten en duurzaamheidsdoelen. Ook noemen universiteiten een aantal keren de inefficiëntie van interne processen die scherp (bij)sturen lastig maken en daarmee een risico vormen. Eén universiteit stelt zelfs openlijk de vraag of de snelheid waarmee de (universitaire) wereld verandert niet om een aanpassing van het leiderschap vraagt.

EY INSIGHT INTEGRITEIT

Eerlijkheid, zorgvuldigheid, transparantie, onafhankelijkheid en verantwoordelijkheid. Dat zijn de vijf principes die volgens de Nederlandse gedragscode wetenschappelijke integriteit de grondslag vormen voor integer onderzoek. Recente incidenten tonen aan dat deze principes meer dan eens onder druk komen te staan.

De publieke rol die de universiteit vervult, vereist dat academici met ten minste één been in de maatschappij staan. Denk bijvoorbeeld aan de samenwerking met en de financiering door tal van organisaties in vaak complexe ecosystemen. Denk in dat verband ook aan de vaak aangemoedigde nevenfuncties van hoogleraren. Wanneer een universiteit geen maatregelen treft, kunnen situaties ontstaan waarbij (de schijn ontstaat dat) een onderzoek op een of andere wijze wordt beïnvloed. Hoezeer de schijn van belangenverstrengeling invloed kan hebben op de reputatie van maatschappelijke organisaties, bleek onlangs uit onderzoek van het tv-programma Nieuwsuur naar de bijbanen van hoogleraren en de media-aandacht voor betalingen aan cardiologen/onderzoekers in het medische domein.

Beïnvloeding, of de schijn daarvan, druist in tegen de belangrijke maatschappelijke rol van de universiteit en haar principes. Hoewel één simpele maatregel voor het vermijden van belangenverstrengeling niet bestaat, is het van evident belang om informatie over nevenfuncties publiekelijk beschikbaar te maken. Deze informatie moeten universiteiten vooraf beoordelen, dus voordat nieuwe onderzoekstrajecten worden gestart. In bredere zin helpt het om de integere cultuur te versterken om op die manier de harde beheersingsmaatregelen effectiever te laten zijn.
Voor universiteiten is het ook goed om de lessen die nu geleerd zijn te vertalen naar de eigen situatie zodat ieder onderzoek eerlijk, zorgvuldig, transparant, onafhankelijk en met de juiste mate van verantwoordelijkheid wordt verricht.

Thijs Brocken, EY Forensic & Integrity Services

2.7 Pandemieën en oorlogen

In dit risicogebied vinden we in het jaar 2021 hoofdzakelijk de risico's terug met betrekking tot de impact van COVID-19. Dit is bij alle universiteiten een afzonderlijke paragraaf in het bestuursverslag, hoewel enkele instellingen deze niet in de risicoparagraaf presenteren. Daardoor zijn slechts 9 waarnemingen zichtbaar in de grafiek.

In 2022 zal uiteraard veel geschreven worden over de gevolgen van de oorlog in Oekraïne.

Pandemieën en oorlogen

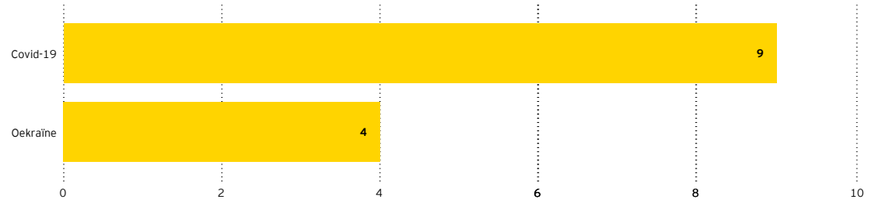

Hoewel de najaarspiek van COVID-19 op het moment van schrijven inmiddels achter de rug lijkt, kan naar onze mening de impact van een pandemie nog niet ontbreken in het risico-universum van universiteiten. Hetzelfde geldt voor oorlogen en de geopolitieke verhoudingen.

3. Beeld risico-indicatoren en signaleringswaarden

3. Beeld risico-indicatoren en signaleringswaarden (2017-2025)

De Inspectie van het Onderwijs maakt voor het toezicht op de financiële continuïteit van instellingen gebruik van risicoindicatoren en kengetallen met bijhorende signaleringswaarden. Is een instelling financieel gezond en kan zij op korte en middellange termijn aan haar financiële verplichtingen voldoen? Om inzicht te krijgen in de ontwikkeling van de kengetallen, hebben we dit jaar ook het meerjarenperspectief uit de continuïteitsparagraaf gebruikt.

Op basis van de uitkomsten van de EY Onderwijsbarometer 2021 zijn universiteiten over het algemeen financieel stabiele en gezonde organisaties. De continuïteitsparagrafen laten echter zien dat de komende jaren negatieve exploitatieresultaten zijn te verwachten. Die worden onder meer veroorzaakt door grootschalige investeringen (en daarmee oplopende afschrijvingen), de uitbreiding van de formatie van (wetenschappelijk) personeel en een hoger uitgavenniveau voor privacy en ICT-beveiliging.

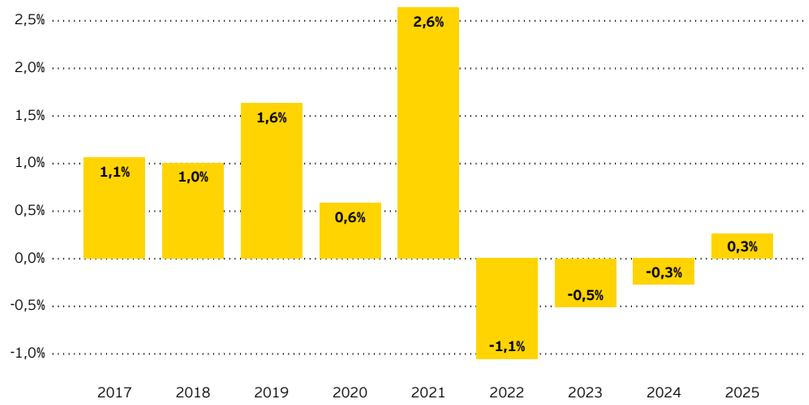

Daarnaast zijn de toekomstige marktontwikkelingen ten aanzien van inflatie- en rentestijgingen nog onzeker. Naar verwachting hebben veel universiteiten in de meerjarenbegroting nog beperkt rekening gehouden met de situatie in Oekraïne en de gevolgen van oplopende energieprijzen, extreme inflatieverwachtingen en stijgende rentes. De meerjarenbegroting van universiteiten is minder rooskleurig dan de afgelopen jaren en naar verwachting zal het beeld mogelijk nog verslechteren indien de doorgerekende marktontwikkelingen worden geactualiseerd. Dit leidt tot onzekerheid ten aanzien van de realisatie van geplande projecten.

Universiteiten houden in de meerjarenbegroting tevens rekening met een forse afname van de liquide middelen. Deze ontwikkeling zal mogelijk leiden tot een toename van het aantal universiteiten dat niet gaat voldoen aan de signaleringswaarden. Gegeven de huidige verslechtering van de marktomstandigheden en de geplande investeringen in onder meer huisvesting is het niet de verwachting dat de universiteiten hun buffers weer kunnen opbouwen tot de niveaus van de afgelopen jaren.

Signaleringswaarden verslechteren in meerjarenperspectief

Onderstaande tabel geeft de risico-indicatoren en bijbehorende signaleringswaarden weer.

Risico-indicatoren & signaleringswaarden

Omschrijving	Signaleringswaarde
Solvabiliteit 2	30,0%
Liquiditeit	< 0,75
Absolute omvang liquide middelen	€ 2,0 mln.

Alle 14 universiteiten hebben totale baten hoger dan € 12 mln. Om deze reden hanteren wij de norm 0,75 voor de liquiditeit.

Solvabiliteit 2
Solvabiliteit 2 betreft de ratio van het eigen vermogen inclusief voorzieningen afgezet tegen het balanstotaal. Deze ratio geeft de financiële weerbaarheid op lange termijn aan. Waar in 2019 en 2020 het balanstotaal harder groeide dan het eigen vermogen, is in 2021 sprake van het omgekeerde. Hierdoor is de solvabiliteit 2 in 2021 ten opzichte van 2020 met 1,6%-punt toegenomen. De stijging van het eigen vermogen is het gevolg van de stijging van het resultaat. In de jaren 2017 tot en met eind 2021 zijn er geen universiteiten met een solvabiliteit 2 onder de signaleringswaarde van 30%. Gemiddeld genomen bedraagt de solvabiliteit 2 eind 2021 54,3%. In de vervolgjaren wordt verwacht dat de gemiddelde solvabiliteit 2 zal afnemen tot 47,3% eind 2025. Reden hiervoor is de hardere groei van het balanstotaal ten opzichte van het eigen vermogen. Deze ontwikkeling ligt in lijn met de wens van het ministerie van OCW om universiteiten eigen liquide middelen in te laten zetten voor investeringen in onderwijs en onderzoek.

De solvabiliteit 2 van de universiteiten ligt relatief hoog ten opzichte van de signaleringswaarde van 30%. De Onderwijsinspectie hanteert sinds 2020 een risicoindicator om de ontwikkeling van bovenmatig eigen vermogen te monitoren. Dit om onderwijsgeld optimaal te besteden en geen onnodige reserves op te bouwen. De opbouw van eigen vermogen is echter een strategische overweging die per instelling zeer specifiek is. Die opbouw kan bedoeld zijn voor toekomstige aanwending voor innovatie, digitalisering, huisvesting of duurzaamheidsverbeteringen.
Toch zien we in het meerjarenperspectief van de universiteiten een verwachte daling van het eigen vermogen. Dit reduceert het bovenmatig eigen vermogen.

Uit de cijfers blijkt dat de opgebouwde reserves, mede als gevolg van de grote investeringsopgave in vastgoed van ca. € 4 miljard in de periode 2022-2025, naar verwachting fors zullen afnemen. Waar in het verleden sprake was van een geleidelijke toename van reserves, zal het de komende jaren lastig worden om de buffer weer op te bouwen naar historische niveaus. Het in mindere mate aanwezig zijn van deze buffer kan mogelijk gevolgen hebben voor het realiseren van toekomstige projecten.

Daarnaast wijst onderzoek van de Universiteiten van Nederland op een dalende rijksbijdrage per student en een groeiend tekort bij universiteiten[1]. Naar verwachting stijgt het tekort naar € 1,46 miljard in 2030. Ook zijn de renteontwikkelingen volatiel. De rente is sinds februari dit jaar sterk gestegen, waardoor de financiële lasten van universiteiten mogelijk toenemen. Bovendien heerst de verwachting dat bouw- en energiekosten in de toekomst zullen stijgen. Daardoor nemen de huisvestingslasten toe, wat leidt tot negatieve begrote resultaten waardoor het eigen vermogen naar verwachting af zal nemen. De verwachting is dat de solvabiliteit 2 daalt, maar wel boven de signaleringswaarde blijft.

Liquiditeit
De liquiditeitsratio, ofwel de verhouding tussen de vlottende activa en vlottende passiva, laat de afgelopen jaren een stabiel patroon zien. Het aantal instellingen met een liquiditeit onder de signaleringswaarde is toegenomen van 2 universiteiten in 2020 naar 3 universiteiten in 2021. Conform de continuïteitsparagraaf van verschillende universiteiten zal deze ratio naar verwachting fors afnemen. Oorzaak van deze afname is de daling van de absolute omvang van liquide middelen en een verwachte daling van de overige vlottende activa in de periode 2023 en 2024. Grote investeringsopgaven van universiteiten liggen hieraan grotendeels ten grondslag. De daling van de liquiditeitsratio duidt op een toename van het risico dat zij niet aan hun korte termijn verplichtingen kunnen voldoen. Dat is een aandachtspunt. Universiteiten kunnen hiervoor echter werkkapitaalfaciliteiten aanhouden bij de Schatkist of de bank. Het aantal universiteiten dat niet aan de signaleringsgrens voldoet, neemt naar verwachting toe tot 11 eind 2025. Dit is een toename van 8 universiteiten ten opzichte van 2021. Gegeven de onzekerheid in de markt en de verwachte grote investeringsopgaven is het verstandig om inzicht te krijgen in de ontwikkeling van de liquiditeitsratio.

Liquide middelen
In het verleden zijn de liquide middelen toegenomen van gemiddeld € 114,9 mln. naar € 146,2 mln. (2017-2021). Een verklaring voor deze historische toename is een stijging van de operationele kasstroom. Voor de aankomende periode (2022-2025) wordt voor de universiteiten een daling van de liquide middelen verwacht wegens een verwachte toename van de investeringsuitgaven. Daarnaast is ook de verwachting in de meerjarenprojectie dat de EBITDA-marge (operationele kasstroom) daalt. Uit de begroting van universiteiten blijkt dat de liquide middelen positie afneemt naar gemiddeld € 48,2 mln. in 2025. Ondanks deze forse daling blijven alle universiteiten voldoen aan de signaleringswaarde van € 2,0 mln. Vaak houden instellingen rekening met een liquiditeitenbuffer voor het opvangen van onverwachte schommelingen, bijvoorbeeld ter hoogte van 2 maanden personeelskosten. Uitgaande van een liquiditeitenbuffer ter hoogte van 2 maanden personeelskosten eind 2025 (€ 73,1 mln.), lijkt de verwachte hoogte van de liquide middelen (€ 42,8 mln.) gering, omdat universiteiten mogelijk nog onvoldoende rekening hebben gehouden met de effecten van inflatie, stijging van energieprijzen en rente. Hieruit blijkt dat universiteiten op dit moment relatief weinig liquide middelen prognosticeren en de buffer mogelijk (te) krap wordt. Deze ontwikkelingen brengen de investeringsplannen van universiteiten mogelijk in gevaar. Belangrijk is dan ook om onzekere factoren in de markt door te rekenen in de meerjarenraming door middel van scenario-analyses. Dit biedt universiteiten de mogelijkheid om maatregelen in kaart te brengen die de realisatie van hun doelen kunnen versterken.

1 Financiën (universiteitenvannederland.nl)

01 De Solvabiliteit 2 neemt een dalende trend aan, maar blijft naar verwachting boven de signaleringswaarde.

Solvabiliteit 2 %

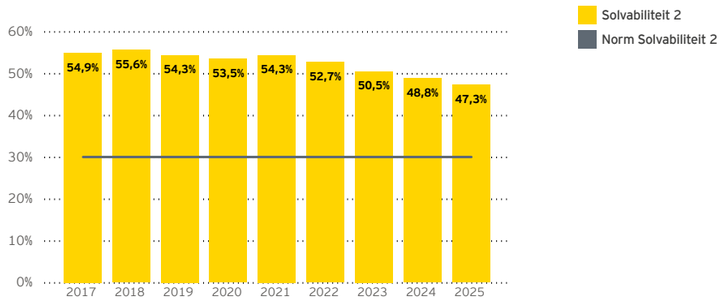

02 Ondanks de verwachte daling van het eigen vermogen en de verwachte toename van het balanstotaal, blijven alle universiteiten aan de risico-indicator solvabiliteit 2 voldoen.

% instellingen Solvabiliteit 2 norm niet gehaald 2021

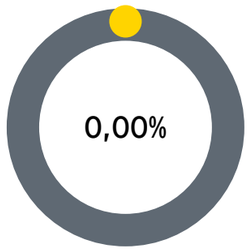

% instellingen Solvabiliteit 2 norm niet gehaald 2025

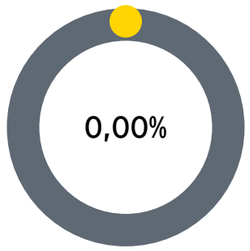

03 De liquiditeit daalt naar verwachting fors, waardoor een groot deel van de universiteiten niet meer zal voldoen aan de signaleringswaarde.

Liquiditeit

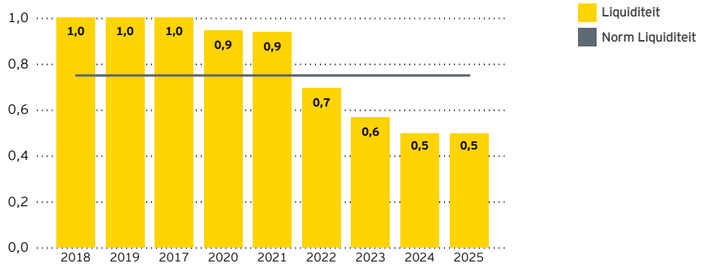

04 De verwachte stijging van het aantal instellingen dat niet voldoet aan de signaleringswaarde is opvallend en neemt toe van 3 in 2021 naar 11 in 2022.

% instellingen onder Signaleringsgrens Liquiditeit 2021

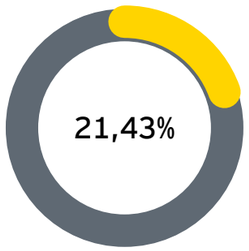

% instellingen onder Signaleringsgrens Liquiditeit 2025

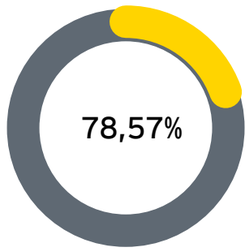

05 Vanaf 2021 neemt de gemiddelde liquide middelen positie van universiteiten fors af als gevolg van investeringen.

Gemiddelde Liquide Middelen €

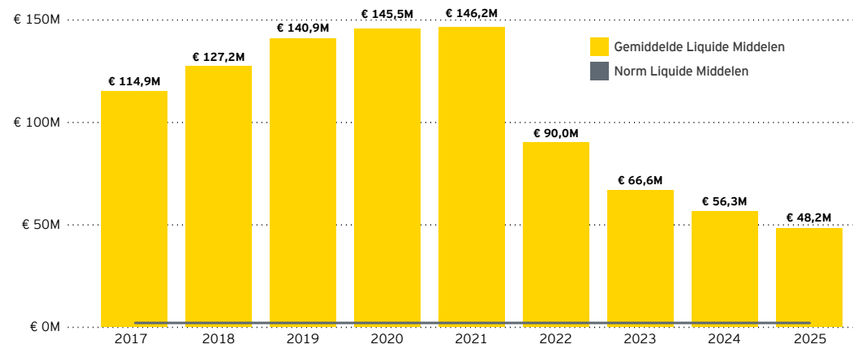

06 Ondanks de verwachte forse daling van de liquide middelen, blijven alle universiteiten naar verwachting aan de signaleringswaarde voldoen.

% instellingen liquide middelen norm niet gehaald in 2021

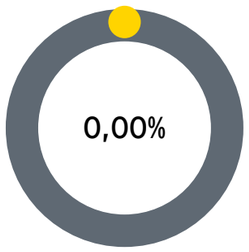

% instellingen liquide middelen norm niet gehaald in 2025

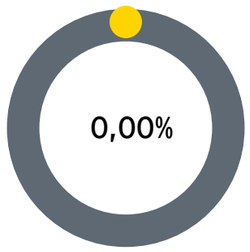

4. Historische cijfers (2017-2021)

4. Historische cijfers (2017-2021)

In het coronajaar 2020 was sprake van een sterke toename van het aantal ingeschreven studenten. Tegelijkertijd zagen wij een daling van de baten per student, hetgeen betekent dat het aantal studenten harder is gestegen dan de baten. De daling van de baten per student was deels te wijten aan het vertragende effect (t-2) in de bekostiging van de rijksbijdrage als gevolg van de bekostigingssystematiek.

In 2021 zien we een stijging van de rijksbijdrage per student, mede door beschikbaar gestelde middelen uit het Nationaal Programma Onderwijs (NPO). Dit leidt tot een verhoging van de gemiddelde baten. De groei van het aantal studenten is in 2021 afgenomen en illustreert het tijdelijke corona-effect uit 2020. In dat jaar stroomden meer studenten vanuit het HBO door naar de universiteiten en kozen meer jongeren ervoor om te gaan studeren of een extra studie te gaan volgen. Daarnaast groeide het aantal internationale studenten in 2020 met 72.500. Aan de lastenkant lijkt de stijging van personeelslasten zich voort te zetten. Oorzaak zijn een stijging van het aantal FTE's, loonstijgingen uit de CAO's, verlichting van de werkdruk en investeringen in de verbetering van de kwaliteit van onderwijs en onderzoek. Ondanks deze ontwikkelingen zijn de operationele en financiële kengetallen relatief stabiel gebleven[2].

4.1 Ratings

"Net als voorgaande jaren behouden universiteiten een AA- rating

Operationele Score en Financiële Score

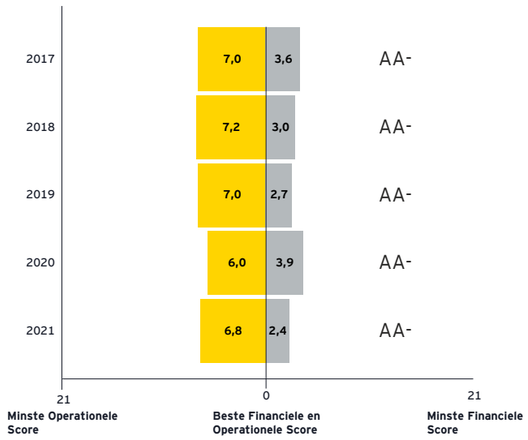

Universiteiten rating 2021

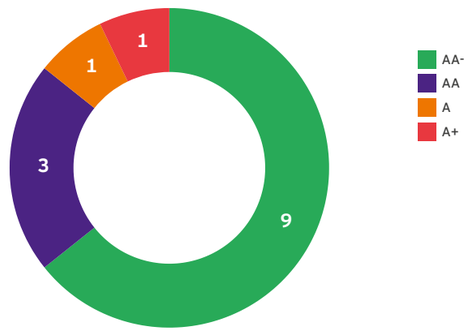

- De universiteiten behouden hun AA- rating.
- Het aantal onderzochte instellingen is 14.
- Vergeleken met de financiële kengetallen van 2020 is de score verbeterd door een hogere batenontwikkeling.
- De operationele score is verslechterd als gevolg van een lagere studentengroei.
- De ratingscores van universiteiten zijn verspreid. De hoogste scores zijn 3 AA ratings, gevolgd door 9 scores van AA- en 1 score van A+. Geen van de universiteiten wordt door financiers beschouwd als *non-investment grade*.

2 De definities van de financiële en operationele kengetallen zijn opgenomen in de Appendix (hoofdstuk 6.1)

4.2 Financiële kengetallen

Batenontwikkeling
De gemiddelde baten zijn de afgelopen jaren structureel toegenomen. In totaal gaat het om een stijging van ongeveer 24% (2017 ten opzichte van 2021). In vergelijking met de jaren ervoor is de stijging in het coronajaar aanzienlijk lager (2,3% in 2020 tegenover 5,8% in 2019). Waar in 2020 als gevolg van de coronapandemie de gemiddelde batenontwikkeling afnam, stijgen de totale baten in 2021 sterk met 9,4%.

De stijging van de rijksbijdragen ligt hier deels aan ten grondslag. De hogere rijksbijdragen houden in belangrijke mate verband met de in 2021 door de overheid beschikbaar gestelde NPO-middelen voor herstel en ontwikkeling van onderwijs tijdens en na de coronacrisis. In totaal werd in 2021 € 329 mln. toegekend aan de universiteiten[3]. Hiervan werd € 156 mln. beschikbaar gesteld voor de extra instroom van studenten en € 112 mln. voor compensatie van inkomstenderving als gevolg van de halvering van lesgeld, cursusgeld en collegegeld. Nog eens € 12 mln. bestaat uit subsidieregelingen (maximumbedrag per universiteit) en € 44 mln. bestaat uit de corona-enveloppe. Deze bijdragen zijn in 2021 niet volledig als baten verantwoord, maar deels doorgeschoven naar 2022. Daarnaast houdt de stijging van de rijksbijdragen verband met compensaties inzake de stijging van de studentenaantallen van t-2, het loon- en prijspeil vanuit het ministerie van OCW en compensatie voor de halvering van het collegegeld. Naast de rijksbijdragen zijn ook de onderzoeksgelden (KNAW) sterk gestegen met 50,1% ten opzichte van 2020. Hierin is duidelijk het inhaaleffect te zien van de uitgestelde onderzoeken. Ook de NWO-gelden zijn met 2,9% gestegen ten opzichte van 2020. Bovendien stijgen de baten van 'Werk in opdracht van derden'. Deze stijging wordt voornamelijk veroorzaakt door meer middelen voor projecten van ministeries en gemeentes dan begroot. Ook de inhaalslag van de batenderving vanwege COVID-19 in 2020 alsmede de stijging van het aantal projecten in 2021 spelen een rol.

EBITDA-marge
De EBITDA-marge (kasstromen uit operationele activiteiten ten opzichte van de baten) van het WO is in 2021 gedaald van 9,1% naar 8,5%. De oorzaak hiervan is dat de opbrengsten sterker stijgen (9,4%) dan de operationele kasstroom (2,6%). De bedrijfslasten namen in 2021 met 6,6% toe. De grootste stijging is te zien in de personeelskosten (8,1%) mede door de inzet van personeel niet in loondienst. De tijdelijke inzet van personeel werd mede mogelijk gemaakt door de beschikbaar gestelde NPO-gelden. Bovendien zien we dat voor enkele universiteiten de huisvestingslasten zijn gestegen. Dit komt onder andere door additionele kosten voor handhaving van de coronamaatregelen en de stijging van energiekosten. Daarnaast heeft een aantal universiteiten grootschalige huisvestingsprojecten lopen.

3 Middelen uit het NP Onderwijs voor het wo | Publicatie | Nationaal Programma Onderwijs

Gemiddelde baten €

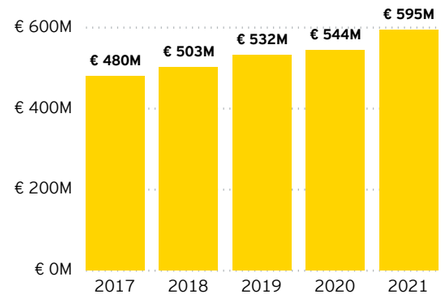

Vedeling van baten

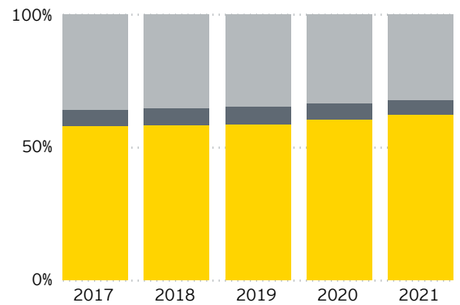

Batenontwikkeling %

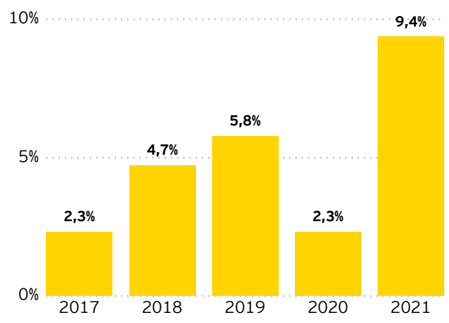

EBITDA-Marge %

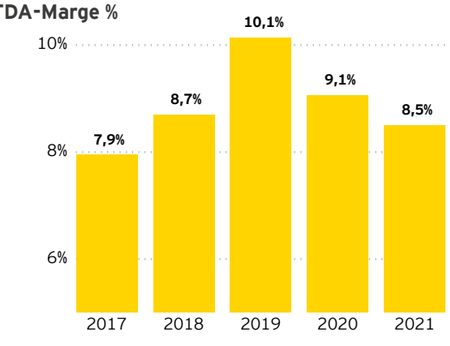

Total Debt / EBITDA
De terugverdiencapaciteit van de schulden van het de universiteiten is in 2021 nagenoeg gelijk aan het niveau van 2020. Zowel de operationele kasstroom als de totale schuldpositie van universiteiten is toegenomen. De Total Debt / EBITDA komt hiermee terug op het niveau van de jaren 2017-2020 (met uitzondering van 2019). Over het algemeen zal deze ratio als positief worden beschouwd door financiers en kredietbeoordelaars.

Aantal dagen liquide middelen
Ten opzichte van 2020 daalt de verhouding tussen de liquide middelen en de totale lasten. Oorzaak hiervan is een hardere toename van de totale lasten (6,6%) ten opzichte van een lichte stijging van de liquide middelen (0,5%). De stijging van de lasten is met name te verklaren door de toename in personeelslasten (8,1%). Vanwege de coronapandemie is in de loop van het jaar extra personeel aangesteld en ingeleend. Daarnaast zijn de personeelslasten ook toegenomen door stijgingen van de CAO. Uitgedrukt in dagen zien we dat universiteiten gemiddeld genomen 91,1 dagen de totale lasten kunnen betalen zonder baten te genereren. Dit betekent dat het WO het equivalent van ruim drie maanden aan lasten in liquide middelen aanhoudt. Het niveau is lager dan het voorafgaande jaar, maar wordt door financiers als voldoende beschouwd. Het biedt het de universiteiten ruimte om meer liquide middelen in te zetten voor de bedrijfsvoering.

Liquide middelen / Totale schuld
De verhouding tussen de liquide middelen en de totale schuld is nagenoeg gelijk gebleven aan het niveau van het voorafgaande jaar. Dit betekent dat het de universiteiten gemiddeld genomen 2,7 keer meer liquide middelen aanhoudt dan schulden.

Debt Service Coverage Ratio (DSCR)
De DSCR is toegenomen van 4,5 in 2020 naar 9,2 in 2021. De oorzaak hiervan is een sterke afname in aflossingen ten opzichte van 2021 (-61,4%) in vergelijking met een lichte stijging van de operationele kasstroom van de universiteiten. De rentelasten zijn echter gestegen door een hogere uitstaande schuld. De ontwikkeling van de DSCR in de universiteiten is opmerkelijk en te verklaren door de sterke schommeling in de aflossingen (2021: € 50,8 mln.; 2020: € 131,7 mln.; 2019: € 31,1 mln.). De voornaamste reden hiervoor is een grote bullet-aflossing[4] bij een van de universiteiten in 2020.

4 Bullet-lening: aflossing van restant hoofdsom aan einde looptijd lening. Deze is vaak groter dan de reguliere aflossing.

Total Debt / EBITDA

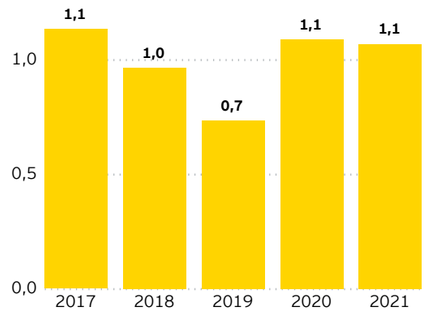

Aantal dagen liquide middelen

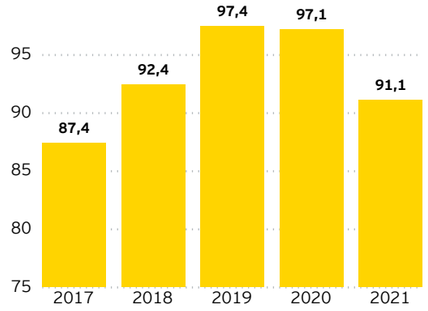

Liquide Middelen / Totale schuld

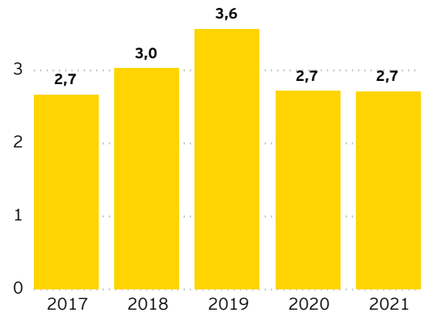

DSCR

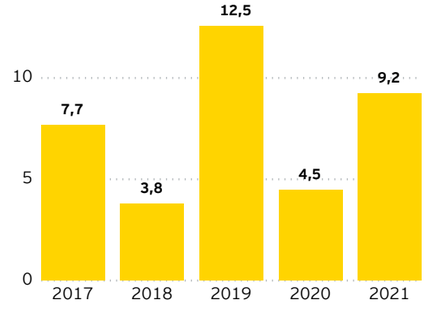

4.3 Operationele kengetallen

> De stijging van het aantal studenten zet zich in mindere mate voort en personeelskosten stijgen door hogere PNIL

Aandeel 1e en 2e geldstroom
De 1e en 2e geldstroom als percentage van de totale baten (ofwel: relatief zekere baten), zijn licht gedaald (-0,2%-punt). In 2021 was sprake van een marginale stijging van de 1e en 2e geldstroom. Daarnaast wordt in de jaarrekeningen onder andere gemeld dat in 2021 aanvullende 3e geldstromen zijn gegenereerd als gevolg van investeringen in onderzoeks-faciliteiten. Voor enkele universiteiten is de absolute toename van de 3e geldstroom hoger dan die van de 2e geldstroom. Baten uit de 3e en 4e geldstroom zijn 5,6% lager uitgevallen door de coronapandemie, waardoor de baten in 2021 weer meer op het niveau van voor de coronacrisis terug zijn gekomen. Als we kijken naar de gemiddelde groei van de 1e en 2e geld-stroom in 2021 ten opzichte van 2020 bedraagt deze 9,2%. De gemiddelde toename van de 3e geldstoom bedraagt echter 9,9% en is dus hoger dan de toename van de 1e en 2e geld-stroom. Als gevolg daarvan daalt het aandeel van de 1e en 2e geldstroom ten opzichte van 2020. In dat jaar was sprake van een stijging van de 1e en 2e geldstroom en een daling van de 3e geldstroom.

Studentengroei
De coronapandemie heeft impact gehad op studiekeuze en studieloopbaan. In 2020 kozen meer studenten ervoor te gaan studeren, waarbij de groei van het aantal studenten in het collegejaar 20/21 het grootst was (8,2%). Het jaar 2021 laat een groei zien rond het niveau van de jaren voor corona. De verklaring van de studentengroei in 2021 is onder meer de doorstroom uit het HBO-onderwijs.

Afgelopen jaar zijn de eisen om van het HBO naar de universi-teiten over te stappen namelijk versoepeld[5]. Daarnaast is het bindend studieadvies afgezwakt en kozen minder mensen voor een tussenjaar door de uitbraak van COVID-19. Ook is het aantal internationale studenten uit EER-landen toegenomen. De groei van het studentenaantal toont de stijgende vraag naar wetenschappelijk onderwijs onder studenten.

5 Referentieraming 2021

Aandeel 1e en 2e geldstroom %

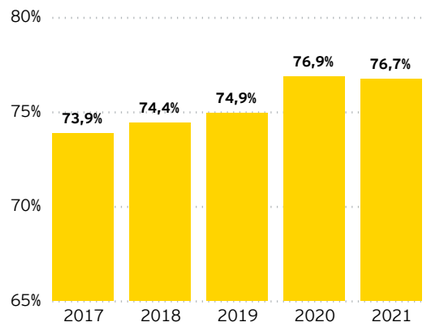

Studentengroei %

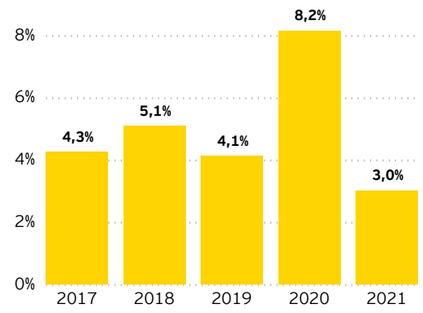

Huisvestingsratio
De huisvestingsratio laat een daling zien van 0,4% ten opzichte van vorig jaar. Dit betekent dat de huisvestingslasten ten op-zichte van de baten zijn gedaald. Desondanks zijn de absolute huisvestingslasten van de universiteiten ten opzichte van 2020 met 4,3% gestegen. Oorzaak zijn met name additionele kosten voor handhaving van de coronamaatregelen en stijgende energiekosten. Daarnaast stijgen de gemiddelde baten met 9,4%. Dat is hoger dan de stijging van de huisvestingslasten, waardoor de hoogte van de ratio afneemt.

Personeelslastenratio
De gemiddelde personeelslastenratio voor de universiteiten neemt in 2021 met 0,8%-punt af. Reden hiervoor is de hogere stijging van gemiddelde baten (9,4%) ten opzichte van de stijging van personeelslasten (8,1%). Oorzaak van deze stijging is een toename van personeel niet in loondienst (4,8%) als gevolg van het moeilijk invullen van vacatures. Daarnaast neemt het aantal personeelsleden in vaste of tijdelijke dienst in 2021 toe met 4,6% tot 63.925 (+2.802)[6]. In FTE's gaat het om een toename van 5,0% tot 54.923 FTE's, (+2.599 FTE's). Deze toename brengt ook additionele kosten met zich mee.

Personeel niet in loondienst (PNIL) ratio
Ondanks de stijging van PNIL (4,8%) daalt de PNIL-ratio licht (0,2%) ten opzichte van vorig jaar. Dit komt doordat de stijging van de totale personeelslasten relatief groter is dan de stijging van PNIL.

6 Personeel in dienst van universiteiten (universiteitenvannederland.nl)

Huisvestingsratio %

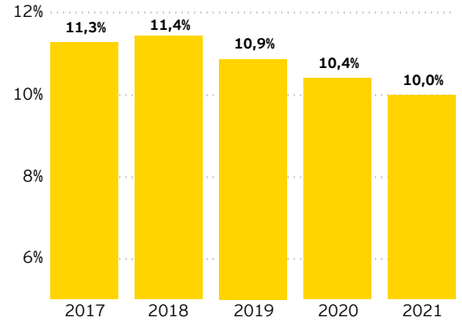

Personeelslastenratio %

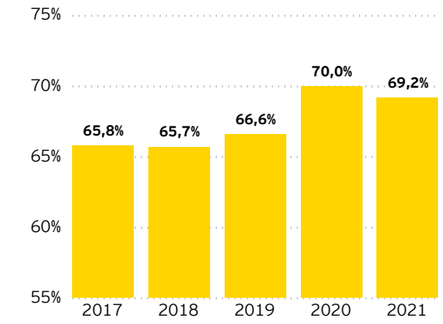

PNIL ratio %

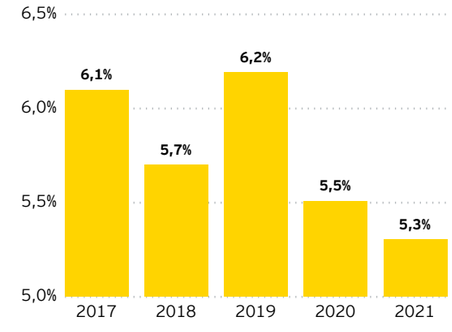

5 Continuïteitsparagraaf (2022-2025)

5. Continuïteitsparagraaf (2022 - 2025)

De verwachting is dat de komende jaren in het teken staan van hoge inflatie, de energiecrisis en stijgende rentes. Gegeven de onzekerheden in de markt is het lastig te voorspellen wat de impact van dergelijke ontwikkelingen is op de exploitatie en de financieringspositie van universiteiten. Door de hoge inflatie nemen de bedrijfslasten en de investeringsuitgaven naar verwachting toe. Als gevolg hiervan zal de financieringspositie van de universiteiten over het algemeen verslechteren. We zien dat de liquide middelen afnemen en het vreemd vermogen stijgt. Met elkaar leiden deze factoren naar verwachting tot een verslechterde meerjarenprognose voor de universiteiten. De vraag is onder andere of het ministerie van OCW in te toekomst compensatiemiddelen ter beschikking gaat stellen om de stijging van onder andere de energielasten af te dekken.

In onze analyse is rekening gehouden met de continuïteitsparagrafen afkomstig uit de jaarrekeningen 2021. Inmiddels zijn de marktomstandigheden verslechterd in vergelijking met de periode van het opstellen van de jaarrekeningen 2021 (begin 2022). Mogelijk zijn de negatieve gevolgen van de hoge inflatie, de energiecrisis en stijgende rentes groter dan tijdens het opstellen van de continuïteitsparagraaf werd ingeschat. In dit hoofdstuk worden dezelfde kengetallen geanalyseerd als in het vorige 'historische' hoofdstuk over 2021. De gebruikte input wordt toegelicht in de methodiek[7].

5.1 Ratings

"

Onzekere tijden leiden tot een lagere rating voor de universiteiten

Operationele score en Financiële score

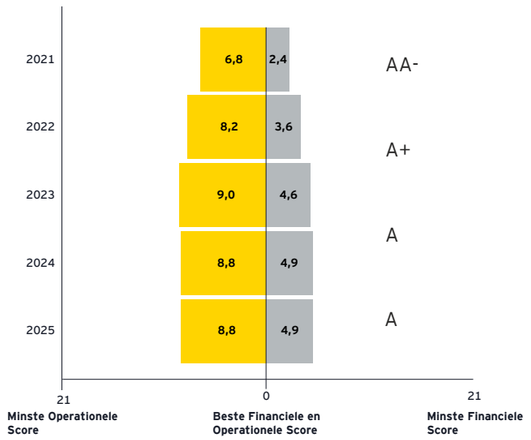

Universiteiten rating 2025

- De komende jaren is de verwachting dat de rating zal dalen van AA- in 2021 naar A in 2025.
- Het aantal onderzochte instellingen is 14.
- Vergeleken met de financiële kengetallen van 2021 verslechtert de score door een lagere batenontwikkeling en een hogere schuldenpositie.
- De operationele score verslechtert als gevolg van een lagere studentengroei en stijgende huisvestingslasten.
- De verwachting is dat in 2025 verschillende universiteiten te maken krijgen met een lagere rating. Waar in 2021 de hoogste rating AA was, zal de hoogste rating in 2025 waarschijnlijk AA- zijn. Naar verwachting heeft dan slechts 1 universiteit deze rating, terwijl in 2021 9 universiteiten deze rating behaalden. Daarnaast is de verwachting dat 4 universiteiten een A+ rating scoren en ook 4 instellingen een A rating. De laagste rating bedraagt A-, die vermoedelijk aan een enkele universiteit wordt toegekend.

7 De definities van de financiële en operationele kengetallen zijn opgenomen in de Appendix (hoofdstuk 6.1)

5.2 Financiële kengetallen

Batenontwikkeling
Voor de begroting 2022-2025 zijn universiteiten ervan uitgegaan dat de restricties van de coronapandemie langzaam ten einde lopen. De universiteiten houden echter nog beperkt rekening met een negatieve impact op de Europese economie door de oorlog in Oekraïne en de door de overheid opgelegde sancties tegen Rusland, met als gevolg hogere inflatieniveaus.
Zoals eerder opgemerkt zijn de marktomstandigheden inmiddels verder verslechterd.

Het regeerakkoord van het nieuw aangetreden kabinet beoogt het hoger onderwijs te versterken door de balans tussen de 1e en 2e geldstroom te verbeteren en meer ruimte te creëren om de werkdruk te verminderen[8]. Het kabinet investeert structureel € 700 miljoen per jaar in het hoger onderwijs. In totaal wordt daarnaast € 5 miljard voor onderzoek en wetenschap beschikbaar gesteld gedurende tien jaar, oftewel € 500 mln. per jaar. Het kabinet stelt extra (structurele) middelen beschikbaar, maar tot op heden is onduidelijk welke bedragen voor hoger onderwijs en onderzoek worden uitgetrokken en hoe ze worden verdeeld. Naast deze extra middelen worden in 2023/2024 de studiebeurzen ingevoerd en blijven de investeringen in het studievoorschot onaangetast. De gevolgen van het regeerakkoord zijn nog onzeker.

In de verdeling van de baten is te zien dat in 2022 de 1e geldstroom iets groeit ten koste van de 3e en 4e geldstroom. Daarna wordt een stabilisatie verwacht.

Ook heeft het kabinet medio februari 2021 besloten om extra middelen aan het hoger onderwijs beschikbaar te stellen via het Nationaal Programma Onderwijs. Deze middelen hebben als doel compensatie te bieden voor de snelle groei van het aantal studenten, compensatie voor vertraging in onderzoek en compensatie voor de halvering van de collegegelden[9]. Deze middelen zijn echter incidenteel en hiertegenover staat veelal ook een eenmalige last.

Uitgedrukt in percentages verwachten universiteiten een afnemende groei van de baten van 1,1% in 2025. Dat is aanzienlijk lager dan de stijging die we in 2021 zien (9,4%).

8 Coalitieakkoord-2021-2025.pdf
9 Referentieraming 2021

Gemiddelde baten €

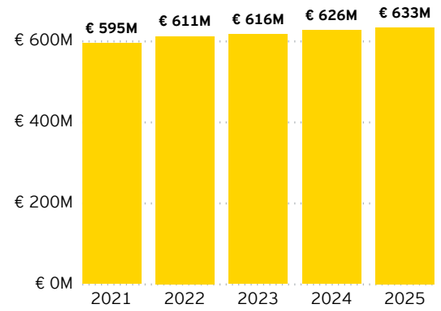

Vedeling van baten

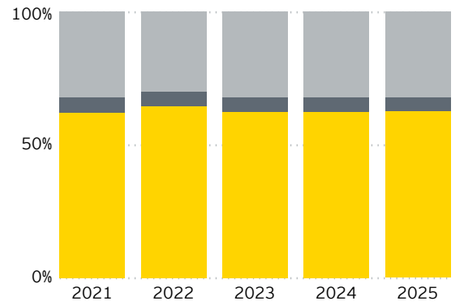

Batenontwikkeling %

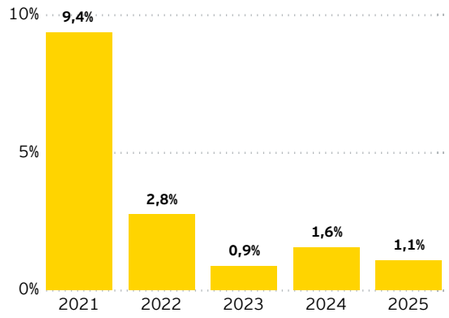

EBITDA-marge
Veel universiteiten houden in hun begroting rekening met negatieve exploitatieresultaten. Dit heeft onder andere te maken met vertraging van de besteding van de NPO-middelen (bijvoorbeeld voor invulling van vacatures). Als gevolg hiervan leidt dit voor de meeste universiteiten tot een verslechtering van de operationele kasstroom. Daardoor lijkt de EBITDA-marge in de beginjaren fors te dalen (5,4% in 2022 ten opzichte van 8,5% in 2021), waarna de ratio langzamerhand stijgt naar het oorspronkelijke niveau.

Zoals eerder opgemerkt wordt in de meerjarenbegroting van de meeste universiteiten nog geen rekening gehouden met de oorlog in Oekraïne en de hogere inflatieniveaus. Enkele universiteiten houden rekening met de CPB-index, overeenkomend met de door het ministerie van OCW gehanteerde index voor de ontwikkeling van de materiële kosten in de Rijksbijdrage. Deze index loopt echter niet gelijk aan de feitelijke prijsontwikkelingen en is lager. Indien de meerjarenbegroting voor dergelijke factoren wordt gecorrigeerd, zal de operationele kasstroom en daarmee de EBITDA-marge de komende jaren naar verwachting minder hard groeien. Terwijl deze EBITDA juist nodig is voor het kunnen betalen van de hogere kapitaallasten, die toenemen vanwege de sterk gestegen rente.

Total Debt / EBITDA
De komende jaren verwachten veel universiteiten een groei in de investeringsomvang. Enerzijds investeren de instellingen in de kwaliteit van onderwijs en onderzoek door het aantrekken van extra personeel. Daarnaast zijn additionele investeringen gekoppeld aan de meerjareninvesteringsprognose, ofwel het strategisch huisvestingsplan van universiteiten. De meest omvangrijke investeringen zijn vastgoedinvesteringen, met de focus op grootschalige renovaties van gebouwen en nieuwbouwplannen voor faciliteiten als huisvesting, onderwijs en laboratoria. Ook vallen kosten voor planmatig onderhoud onder vastgoedinvesteringen. Bovendien staan zowel duurzaamheidsinvesteringen (waaronder energiebesparende maatregelen) als digitaliseringsprojecten op de planning. Op kleinere schaal is daarnaast sprake van ICT-investeringen. Gemiddeld genomen gaat het om een totaal investeringsbedrag van ongeveer € 2 miljard in de periode 2022-2025.

Momenteel is de verwachting dat op langere termijn voor een deel nieuwe leningen zullen moeten worden afgesloten. Begroot wordt dan ook een hogere schuldenpositie. Naar verwachting bedragen de totale langlopende schulden in 2022 € 861,6 mln. en nemen deze toe tot € 1,5 miljard eind 2025, een toename van 78,1%. Deze stijging van de totale schuld in de universiteiten ligt ten grondslag aan de toename van de Total Debt / EBITDA.

EBITDA-Marge %

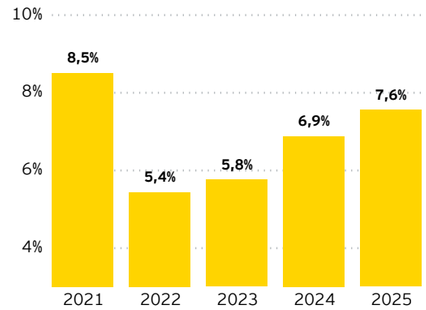

Total Debt / EBITDA

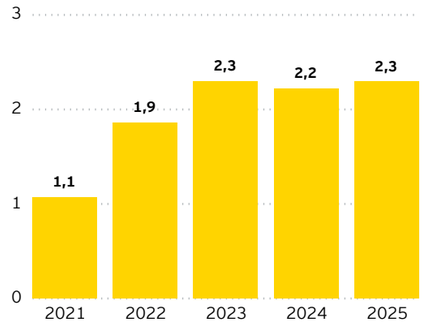

Enkele universiteiten geven aan dat de investeringsbedragen met het oog op de huidige marktontwikkelingen aan de lage kant zijn begroot. Mede door de stijgende bouwkosten verwacht men dat investeringen vertragen en duurder worden, waardoor de toekomstige financieringsbehoefte mogelijk verder toeneemt. In welke mate de huidige marktontwikkelingen een negatieve invloed uitoefenen op de financiële positie van universiteiten is nog onzeker. Een rentestijging van 1%-punt betekent een toename van ca. € 15 mln. per jaar aan rentelasten en financieringsbehoefte.

Aantal dagen liquide middelen
Als gevolg van een forse toename van investeringen dalen de liquide middelen van € 142,6 mln. in 2021 naar € 48,2 mln. in 2025. De daling van de totale lasten is geringer dan de daling van de liquide middelen positie. Hierdoor neemt de ratio van de liquide middelen in verhouding tot de totale lasten af van 25,3% in 2021 naar 7,7% in 2025. Als we dit uitdrukken in dagen neemt de periode waarin universiteiten hun totale lasten kunnen betalen zonder baten te genereren af van 91,1 dagen in 2021 naar 27,6 dagen in 2025. Dit betekent dat de verwachting is dat het WO het equivalent van ruim drie maanden totale lasten aan liquide middelen in 2021 ziet afnemen naar ongeveer één maand. Dit toont aan dat de universiteiten in de loop der jaren sterk gaat inzetten op het gebruik van eigen middelen voor de financiering van geplande investeringen. Het aanhouden van ongeveer één maand aan liquide middelen beschouwen financiers als krap, zeker gegeven de grote onzekerheden die boven de markt hangen. Het aantrekken van vreemd vermogen kan hiervoor een alternatief zijn, zeker gezien de ruimte die bijvoorbeeld de Total Debt / EBITDA laat. Het is namelijk verstandig om niet alle liquide middelen in te zetten, maar juist te zorgen voor een goede financieringsmix. Daarnaast is het mogelijk om investeringen uit te stellen, meer te spreiden of te herzien. Ook is het aanhouden van (werkkapitaal) krediet-faciliteiten mogelijk. Het is daarom van groot belang om een gebalanceerde financieringsstrategie te bepalen.

Liquide middelen / totale schuld
De ratio van liquide middelen ten opzichte van de totale schuld wordt verwacht de komende jaren fors te dalen (van 2,7 in 2021 naar 0,5 in 2025). Oorzaak van deze daling is een verwachte toename van de totale schuld ten opzichte van een verwachte daling van liquide middelen.

Aantal dagen liquide middelen

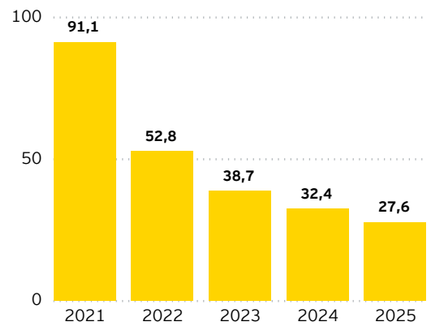

Liquide middelen / totale schuld

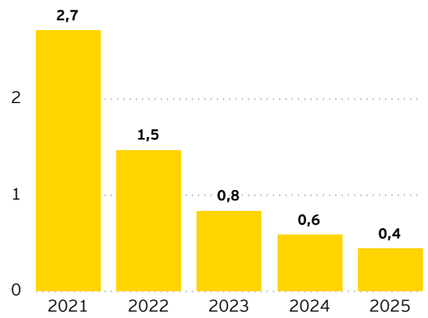

Debt Service Coverage Ratio (DSCR)
De DSCR valt in 2022 en de navolgende jaren lager uit dan het jaar ervoor. Dit is het gevolg van een sterke toename van aflossingen alsmede een daling van de operationele kasstroom van de universiteiten. De verwachte toename van de langlopende schulden als gevolg van grote investeringsopgaven onder universiteiten zorgt voor stijgende aflossingen en hogere financieringslasten. Hierdoor neemt de ratio van de operationele kasstroom ten opzichte van de financieringslasten (rente + aflossing) af. Over het algemeen valt deze ratio ook in toekomstige jaren ruim binnen de bancaire normen.

DSCR %

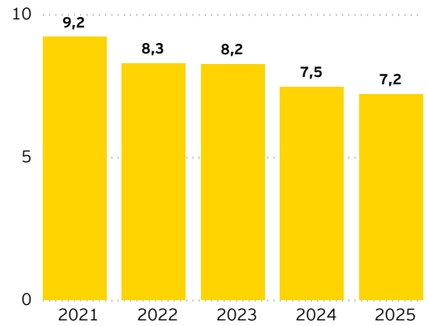

5.3 Operationele kengetallen

> Stijgende huisvestingslasten als gevolg van hoge inflatie en majeure investeringen

Aandeel 1e en 2e geldstroom
De verwachting is dat de relatief zekere baten (de 1e en 2e geldstroom) als percentage van de totale baten de komende jaren zullen stijgen. Het regeerakkoord zet in op het verbeteren van de balans tussen de bekostiging van de 1e en 2e geldstroom en het creëren van meer ruimte om de werkdruk te verminderen. Hogescholen, universiteiten en het ministerie van OCW hebben in 2022 een bestuursakkoord voor hoger onderwijs en onderzoek afgesloten waarvan het doel is fundamentele knelpunten op te lossen. De komende jaren is de inzet gericht op het verstevigen van het fundament van het stelsel en het ruimte geven aan divers talent. Als gevolg daarvan stijgt de komende jaren mogelijk het aandeel van de 1e geldstroom. Op basis van de continuïteitsparagraaf is de verwachting dat de gemiddelde inkomsten vanuit de 1e en 2e geldstroom harder zullen toenemen dan de inkomsten uit overige geldstromen. Op basis van de cijfers verwachten universiteiten een gemiddelde daling van de 3e geldstroom in 2022-2023, waarna deze geldstroom in waarde toeneemt. Daarentegen begroten universiteiten een toename van de 1e en 2e geldstroom gedurende de prognoseperiode. Deze ontwikkeling is terug te zien in de figuur, waar het aandeel van de 1e en 2e geldstroom ten opzichte van de totale baten lijkt toe te nemen.

Studentengroei
De verwachting is dat het aantal studenten in 2022 harder zal groeien dan in 2021 en dat de groei de jaren daarna zal afnemen. Mede door de coronacrisis kozen meer studenten er afgelopen jaar voor om in Nederland te gaan studeren en geen tussenjaar te nemen. De referentieraming van het ministerie van OCW stelt dat een verdere stijging van het aantal studenten voor 2022 waarschijnlijk is[10]. Redenen hiervoor zijn onder andere de stijging

Aandeel 1e en 2e geldstroom %

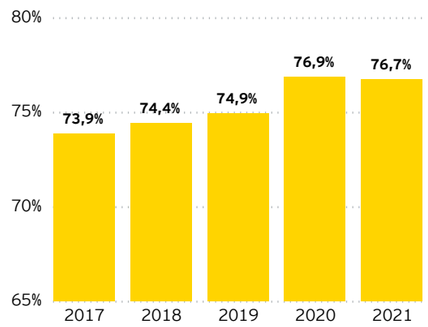

Studentengroei %

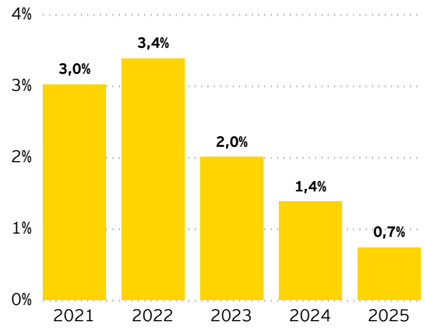

10 Referentieraming OCW 2021

van het aantal internationale studenten en de toename van de doorstroom uit het HBO-onderwijs. De referentieraming stelt dat het studentenaantal in het wetenschappelijk onderwijs naar verwachting zal toenemen van ca. 344.000 in 2021 tot ca. 382.700 in 2025.

.

Huisvestingsratio

Goed vastgoedbeheer vraagt om aandacht voor huisvesting op operationeel, tactisch en strategisch niveau. Het is zaak ervoor te zorgen dat de aard en omvang van het vastgoed flexibel is om mee te bewegen met de ontwikkelingen in onderwijs en onderzoek. De stijgende studentenaantallen, het online-onderwijs en het hybride werken leiden tot een veranderde behoefte aan huisvesting. Universiteiten investeren stevig in renovatie/nieuwbouw van huisvesting en in planmatig onderhoud. De verwachting is dan ook dat de huisvestingslasten in verhouding tot de baten zullen stijgen. Daarnaast kampen universiteiten met hogere lasten voor energie en water. Oorzaak hiervan zijn de hogere gas- en elektraprijzen en een hoger gasvolume. De verwachting van universiteiten is dat deze factoren bijdragen aan een verdere stijging van de huisvestingslasten.

Personeelslastenratio

De verwachting is dat de personeelslastenratio in 2022 toeneemt. Mogelijke oorzaken zijn de stijging van de verlofverplichtingen, een hogere bezetting en CAO-verhogingen. Veel universiteiten investeren de komende periode in extra personeel, mede bedoeld om de werkdruk te verlagen en het welzijn van zowel personeelsleden als studenten te verhogen. De universiteiten verwachten echter een lagere toename van de personeelskosten dan de stijging van de baten vanaf 2023. Als gevolg daarvan neemt de personeelslastenratio vanaf 2023 dan ook af.

Personeel niet in loondienst (PNIL) ratio

In de continuïteitsparagraaf staat geen uitsplitsing weergegeven tussen personeel in loondienst en personeel niet in loondienst. Voor de input van de kredietrating-methodologie is ervoor gekozen de verhouding van personeel niet in loondienst vanaf 2022 mee te laten groeien met de ontwikkeling van de totale personeelslasten. Hierdoor blijft de ratio vanaf 2022 gelijk.

Huisvestingsratio %

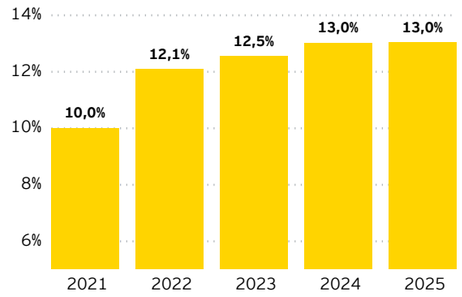

Personeelslastenratio %

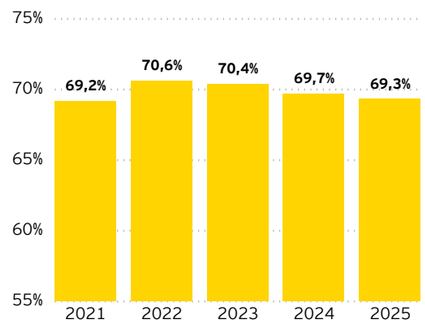

PNIL ratio %

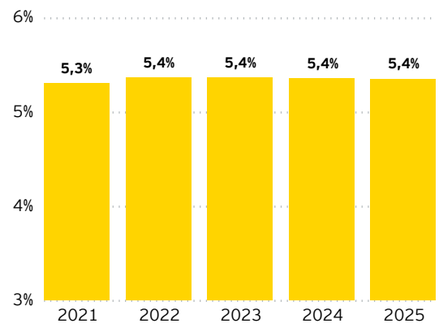

6 Appendix

6.1 Methodiek

EY Montesquieu heeft een eigen rating-methodologie opgesteld aan de hand van best practices in de ratingindustrie. Wij maken uitsluitend gebruik van openbaar beschikbare kwantitatieve informatie. Hiermee zal deze indicatieve rating mogelijk licht afwijken van de rating van geaccrediteerde kredietbeoordelaars doordat zij over niet-publieke informatie beschikken, zoals meer diepgang rondom toekomstplannen en management-kwaliteit. Intussen draagt jarenlange ervaring in het beoordelen van de haalbaarheid van businesscases in het middelbaar en hoger (beroeps) onderwijs – als basis voor veel succesvolle financieringstrajecten – bij aan de opzet van deze methodiek. De in deze barometer gehanteerde rating geeft inzicht in de gerealiseerde financiële en operationele kwaliteit. De ervaring leert dat banken onze beoordeling als zeer waardevolle input gebruiken bij financieringstrajecten.

De indicatieve kredietrating-methodologie is met name opgesteld om een meerkleurig verkeerslicht te ontwikkelen voor een objectieve vergelijking tussen instellingen en deelsectoren. De kredietrating drukt in één parameter (van B- tot AAA) uit hoe uw onderwijsinstelling ervoor staat en hoe deze zich verhoudt tot collega-instellingen. Daarmee is een transparante vergelijking mogelijk en kan de instelling inschatten op welke kengetallen zij goed presteert en waar verbetering mogelijk is.

Opbouw
De rating is opgebouwd uit zeven financiële en vijf operationele kengetallen. Aan ieder kengetal worden 1, 3, 5, 9, 12, 15, 18 of 21 punten toegekend. Hierbij geldt: hoe minder punten de instelling behaalt, hoe hoger de ratingscore. De totale score bepaalt welke rating van toepassing is. Ieder kengetal weegt binnen de financiële of operationele score even zwaar mee. Onderstaande tabel toont de verdeling van punten over de rating.

De kengetallen voor het wetenschappelijk onderwijs zijn berekend door middel van een gewogen gemiddelde. Dit voorkomt onevenwichtige uitkomsten en houdt rekening met de omvang van instellingen. Daarmee heeft iedere instelling een evenredige impact op het kengetal-gemiddelde van het wetenschappelijk onderwijs als geheel.

Onze rating-methodiek heeft een range van B- (speculatief) tot aan AAA (goudgerand). Iedere tussenstap wordt als een 'notch' aangemerkt. De ondergrens voor investment grade in de markt is BBB-. Onder deze rating geldt financiering als risicovol en speculatief.

Er zijn 14 universiteiten opgenomen in deze barometer. Voor de Universiteit van Amsterdam, Universiteit Leiden en Twente University zijn de enkelvoudige cijfers gehanteerd in verband met de continuïteitsparagraaf. Voor de andere 11 universiteiten zijn de geconsolideerde cijfers gehanteerd.

Rating range															
B-	B	B+	BB-	BB	BB+	BBB-	BBB	BBB+	A-	A	A+	AA-	AA	AA+	AAA
15,5 - 16,5	14,5 - 15,5	13,5 - 14,5	12,5 - 13,5	11,5 - 12,5	10,5 - 11,5	9,5 - 10,5	8,5 - 9,5	7,5 - 8,5	6,5 - 7,5	5,5 - 6,5	4,5 - 5,5	3,5 - 4,5	2,5 - 3,5	1,5 - 2,5	< 1,5

Historische financiële kengetallen

Kengetal	Berekeningswijze	Onderdeel van rating
Gemiddelde baten	Totale baten / Aantal instellingen	Ja
Batenontwikkeling	(Totale baten Jaar T / Totale baten jaar T - 1) - 1	Ja
EBITDA-Marge	(Totale baten - Totale lasten + Afschrijvingen) / Totale baten	Ja
Total Debt to EBITDA	Totale rentedragende schuld / (Totale baten - Totale lasten)	Ja
Aantal Dagen Liquide Middelen Voorhanden	Liquide middelen / (Totale lasten / 360)	Ja
Totale Liquide Middelen / Totale Schuld	Liquide middelen / Totale rentedragende schuld	Ja
Debt Service Coverage Ratio (DSCR)	(Totale baten - Totale lasten + Afschrijvingen) / (Financiële baten en lasten + (Totale schuld/20))	Ja
Solvabiliteit 2	(Eigen vermogen + Voorzieningen) / Balanstotaal	Nee
Liquiditeit	Vlottende activa / Kortlopende schulden	Nee
Rentabiliteit	Resultaat / Totale baten	Nee

Historische operationele kengetallen

Kengetal	Berekeningswijze	Onderdeel van rating
Aandeel 1e en 2e Geldstroom	(Rijksbijdragen + College, Cursus en Examen gelden + KNAW + NWO) / Totale baten	Ja
Jaarlijkse Groei Studenten	(Aantal studenten jaar T / Aantal studenten jaar T - 1) - 1	Ja
Huisvestingsratio	(Huisvestingslasten + Afschrijvingen Gebouwen en Terreinen) / Totale baten	Ja
Personeelskostenratio	Totale personeelslasten / Totale baten	Ja
PNIL ratio	Personeel niet in loondienst / Totale personeelslasten	Ja

Toekomstige financiële kengetallen op basis van de continuïteitsparagraaf

Kengetal	Berekeningswijze	Onderdeel van rating
Gemiddelde baten	Totale baten / Aantal instellingen	Ja
Batenontwikkeling	(Totale baten jaar T / Totale baten jaar T - 1) - 1	Ja
EBITDA-Marge	Operationele kasstroom / Totale baten	Ja
Total Debt to EBITDA	Totale rentedragende schuld / Operationele kasstroom	Ja
Aantal Dagen Liquide Middelen Voorhanden	Liquide middelen / (Totale lasten / 360)	Ja
Totale Liquide Middelen / Totale Schuld	Liquide middelen / Totale rentedragende schuld	Ja
Debt Service Coverage Ratio (DSCR)	Operationele kasstroom / Financieringslasten	Ja
Solvabiliteit 2	(Eigen vermogen + Voorzieningen) / Balanstotaal	Nee
Liquiditeit	Vlottende activa / Kortlopende schulden	Nee
Rentabiliteit	Resultaat / Totale baten	Nee

Toekomstige operationele kengetallen op basis van de continuïteitsparagraaf

Kengetal	Berekeningswijze	Onderdeel van rating
Aandeel 1e en 2e Geldstroom	(Rijksbijdragen + College, Cursus en Examen gelden + KNAW 2021 + NWO 2021) / Totale baten	Ja
Jaarlijkse Groei Studenten	(Aantal studenten jaar T / Aantal studenten jaar T - 1) - 1	Ja
Huisvestingsratio	(Huisvestingslasten + Afschrijvingen) / Totale lasten	Ja
Personeelskostenratio	Totale Personeelslasten / Totale baten	Ja
PNIL ratio	Personeel niet in loondienst berekend op basis van de procentuele verhouding in 2021/ Totale Personeelslasten	Ja

Afkortingen

Begrippen
Operationele Kasstroom = earnings before interest, taxes, depreciation and amortization +/- mutatie werkkapitaal

Benchmarkrapporten op maat

Naast deze EY Onderwijsbarometer 2022 hebben wij ook financiële benchmarks op instellingsniveau ontwikkeld. Graag attenderen wij u op de mogelijkheid om een specifiek op maat gemaakte benchmarkrapportage bij ons op te vragen.

Wij bieden twee verschillende rapportages aan:

- *Basisrapport* (kosteloos). Voor het samenstellen van deze rapportage maken wij gebruik van de historische en openbare gegevens van DUO. Dit is dezelfde dataset die ook voor deze barometer is gebruikt. Hierbij vergelijken wij uw instelling met de deelsector alsmede met een peergroep (tot maximaal vijf instellingen).
- *Pre-Rating Analyse* (kosten op aanvraag). Voor het opstellen van dit rapport maken wij niet alleen gebruik van de openbare informatie, maar ook van uw eigen toekomstgerichte informatie zoals meerjarenprognoses en -plannen. Hiertoe zal een mede-werker van EY Montesquieu uw instelling bezoeken en enkele interviews afnemen. Dit leidt tot een rapportage op maat met een gedetailleerde indicatieve rating als startpunt voor een eventuele kredietrating.

Heeft u interesse in een van deze rapportages? Laat ons dit weten via het contactformulier van EY Montesquieu of via e-mail. In een persoonlijk gesprek lichten wij graag toe wat u precies van ons kunt verwachten.

Contactpersonen

Drs. R.P.J.J. (Ralph) Poulssen
Associate Partner
EY Montesquieu
+31 88 407 35 25
ralph.poulssen@nl.ey.com

Drs. M. (Maarten) Verschoor RA
Partner EY Assurance
Voorzitter EY Society
+31 88 407 8591
maarten.verschoor@nl.ey.com

Drs. P.G.J. (Peggy) Geelen
Client Executive
EY Society
+31 88 40 78206
peggy.geelen@nl.ey.com

De EY Insights zijn mede tot stand gekomen door:

i. Duurzaamheid: Rob Wortelboer, EY Climate Change en Sustainability Services
ii. Cybersecurity: Maarten Buitink, EY Technology Consulting en Rick Franssen, EY Technology Risk
iii. Belastingen: Evelien de Jong en Mirjam Michiels, EY Belastingadviseurs
iv. Vastgoed: Hubert Franke, EY Real Estate Advisory Services
v. Financieel: Steven Doorduijn, EY Montesqeuieu
vi. Reputatie: Thijs Brocken, EY Fraude en Integriteit Services

EY | Building a better working world

EY exists to build a better working world, helping to create long-term value for clients, people and society and build trust in the capital markets.

Enabled by data and technology, diverse EY teams in over 150 countries provide trust through assurance and help clients grow, transform and operate.

Working across assurance, consulting, law, strategy, tax and transactions, EY teams ask better questions to find new answers for the complex issues facing our world today.

EY refers to the global organization, and may refer to one or more, of the member firms of Ernst & Young Global Limited, each of which is a separate legal entity. Ernst & Young Global Limited, a UK company limited by guarantee, does not provide services to clients. Information about how EY collects and uses personal data and a description of the rights individuals have under data protection legislation are available via ey.com/privacy. EY member firms do not practice law where prohibited by local laws. For more information about our organization, please visit ey.com.

About EY Strategy and Transactions

EY Strategy and Transactions teams work with clients to navigate complexity by helping them to reimagine their ecosystems, reshape their portfolios and reinvent themselves for a better future. With global connectivity and scale, EY Strategy and Transactions teams help clients drive corporate, capital, transaction and turnaround strategies through to execution, supporting fast-track value creation in all types of market environments. EY Strategy and Transactions teams help support the flow of capital across borders and help bring new products and innovation to market. In doing so, EY Strategy and Transactions teams help clients to build a better working world by fostering long-term value. For more information, please visit ey.com/strategyandtransactions.

© 2022 EY Advisory Netherlands LLP.
All Rights Reserved.

ED none
155010853

This material has been prepared for general informational purposes only and is not intended to be relied upon as accounting, tax, legal or other professional advice. Please refer to your advisors for specific advice.

ey.nl/BarometerOnderwijs